

The Project Gutenberg eBook of Hyvä poika ja kelpo sotamies eli Sydän oikeassa paikassa, by Franz Hoffmann

This ebook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this ebook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you'll have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

Title: Hyvä poika ja kelpo sotamies eli Sydän oikeassa paikassa

Author: Franz Hoffmann

Release Date: December 6, 2010 [EBook #34584]

Language: Finnish

*** START OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK HYVÄ POIKA JA KELPO SOTAMIES ELI SYDÄN OIKEASSA PAIKASSA ***

Produced by Tapio Riikonen

HYVÄ POIKA JA KELPO SOTAMIES ELI SYDÄN OIKEASSA PAIKASSA

Tosi tapaus seitsemän-vuotisesta sodasta

Kirj.

FRANZ HOFFMANN

P. Th. Stolpe, Helsinki, 1864.

G. L. Söderström'in kirjapainossa Porvoossa.

Imprimatur: C. R. Lindberg.

I.

Enemmän kuin sata vuotta sitten oli Schlesian vuorissa pieni kylä, jonka tahdomme kutsua Zettwitz'iksi, liiatenkin koska oikea nimi ompi pienestä arvosta kertomuksessamme. Kaikilla puolen kylää oli kaunis,

suuri ja viljainen laakso, ja sen ympäristöllä kukkuloita, joilla kasvoi tammi- ja pyökkimetsiä. Sangen kaunista ja ihanaa oli kauniina kesäpäivänä lähimmältä kukkulalta katsella laaksoa ja sen ympäristöä.

Yltä-ympäri, niin kauas kuin silmä kannatti, näkyi vuori-selänteen lehtimetsiä, joidenka ylitse paikottain paljas vuori huipullansa ja jyrkillä sivuillansa kohosi; sitten kasvavia peltoja, joidenka satoinen vilja lainehti niinkuin suuren lahden vesipinta tuulen puhaltaessa; vielä soriseva puro, jonka väreistä pintaa vastaan auringon säteet kimelsivät; ja viimeiseksi itse rauhallinen, hauska kylä, jonka punaiset tiilikatot ja oljilla peitetyt ladot vilahtivat kauniisti puutarhojen ja varjokaisten metsistöin keskeltä. Katsanto oli totta niin ihana että moni luultavasti itsekseen ajatteli: "tässä tahtoisin asua, tässä tahtoisin, erotettu maailman pauhinasta, rakentaa itselleni majan, jossa rauhallisessa levossa taitaisin viettää jällellä olevat päiväni."

Kylän keskellä aukealla paikalla seisoivat kolmen suuren ja korkean niinipuun varjossa yksi sen matalimmista huoneista; se ei ollut niinkuin muut komeammat rakennukset katettu punaisilla kattotiilillä vaan ainoasti oljilla, mutt'ei sentähden suinkaan ruma katsella, ja se erinomainen puhtaus, joka huoneen ulkopuolella havaittiin, ei suinkaan vaikuttanut muuta kuin tyytyväisyyttä; kohta kyllä näkyi, että sen asukkaat olivat varattomat, mutta myöskin että siinä huoneessa iloinen ja tasainen tyytyväisyys kävi käsi kädessä puhtauden ja siivollisen köyhyyden kanssa. Seinät olivat ulkopuolelta maalatut vaalean viheriöiksi ja akkunan ruudut puhtaat ja kirkkaat; pienessä, hyvin korjatussa yrttitarhassa oli paljon varsin kauniita ja hyvän hajuisia kukkia ja töllin olkikatton alle olivat pääskyiset tehneet pesiänsä; kaikista hauskin kuitenkin oli katsella asukasten iloisia ja rehellisiä kasvoja.

Asukkaat eivät olleet monilukuiset; niitä oli ainoasti kolme henkeä, isä, äiti ja ainoa poika, jonka vanhemmat suuren ja rakastetun kuninkaansa kunniaksi olivat kutsuneet Rietrik'iksi. Isä Hammer'i elätti perheensä käsitöillä ja pienellä maanviljelyksellä; sillä hänellä oli kaksi tynnyrin alaa peltoa, jonka hän oli esi-isiltänsä perinyt. Navetassa mylvi lihava, sileäkarvainen lehmä, jonka ei suinkaan tarvinnut nälkää nähdä, ja sieltä kuului myös kanojen kaakatus, jotka perheelle eivät ainoasti antaneet munia kototarpeeksi, vaan munimat niin ahkerasti, että äiti Hammer'i lähimmäisessä kaupungissa taisi myydä munia, ynnä voita ja juustoa, josta pieni säästöraha ko'ottiin vaatteisiin j.n.e., sillä mitä muuta raivantoon tarvittiin, se saatiin pellostä ja ryytimaasta.

Tämän pienen perhekunnan jäsenillä oli niin muodoin syytä olla tyytyväiset ja todella olivatkin; he kiittivät sydämellisesti Jumalaa jokapäiväisen leivän edestä, josta eivät koskaan puutetta kärsineet. He eivät kadehtineet rikkaitten yltäkyläisyyttä, vaan tunsivat itsensä kyllin rikkaiksi, sillä he olivat tyytyväiset eivätkä suinkaan muuta tahtoneet.

Kauniina ja selkeänä syyspäivänä istui äiti Hammer'i pienessä puutarhassansa tuvan ulkopuolella ja puhdisti kaalinkerää, jotka aikoi panna takavarikkoon talveksi. Hän oli jo iäkäs akka, mutta kasvonsa loistivat ilosta nähdessään ruokakasvuin sinä vuona niin hyvin onnistuneen; vaan vielä kauniimmin loistivat kasvonsa, kuin ovi sisä puolelta aukaistiin ja hoikka, punaposkinen poika, rivakkailla askeleilla lähestyi häntä. Se oli Rietrikki, rakas lapsensa, joka sydämestä rakasti vanhempiansa, ja ei koskaan vielä, vaikka jo oli kaksitoistavuotinen, ollut saattanut heille murhetta tottelemattomuudella eli muulla pahuudella. Myös rakastivat vanhemmat häntä erin-omaisesti ja, jos Jumala olisi hänen heiltä ottanut, niin he todella olisivat kuolleet murheesta.

Rietrikki oli erinomaisen suuri ja vahva iäksensä, paksu tummanruskia tukka makasi kiiltävissä suortuvissa hartioillansa, suuret siniset silmänsä loistivat virkkuudesta ja elehteleväisyydestä ja päivettyneet poskensa näyttivät ikuista terveyttä, koko ruumiinsa, puettuna halpaan, suvi-pukuun, todisti ravakkuutta ja erinomaista voimaa, ja hänen olisi kernaasti luullut paria vuotta vanhemmaksi.

"Rakas äiti, saanko nyt mennä?" kysyi hän.

"Mihinkä sitten, Rietrikki?"

"Metsään, äitini! Eikö isä sinulle ole sanonut?"

"Ei sanaakaan! Mitä sinä taas metsässä teet? Etkös mene kouluun?"

"En tänäpäpä, äiti, ja sentähden tahtoisin mieluisesti mennä metsään pyytämään sitä mäyrää, jonka olen jälkiä etsinyt."

"Oletkos mäyrän etsinyt?" sanoi akka nauraen. "No, sepä nyt oli! Sentähden kaiketi olet niin useesti viimeisinä päivinä metsään juossut ja tullut niin myöhään kotiin. Tietääkö isä siitä?"

"Tietää, sillä hänelle olen jo jutellut siitä, mutta sinulle en tahtonut ennen sanaakaan virkata, ennenkuin olisin ollut oikein vakaa asiastani; tiesin kyllä että sen piti sinua ilahuttaman. Ajatteles, jos puolipäivän aikana tulen kotiin semmoisella paistilla. Sitte tulet kaiketi iloiseksi!"

"Niin kyllä, ei suinkaan se minua harmittanut," sanoi äiti nauraen. "Istuin juuri ja mietin mistä öljyä saisimme polttaaksemme pitkinä talvi iltoina; siihen olisi mäyrän ihra aivan hyvää. Se on kaikei lihava? Kuka tiesi et sitä vielä ole nähnytkään?"

"En sitä nähnyt, äiti? Se olisi kummaa. Kuinka sitten tässä seisaisin ja niin vissisti juttelisin siitä! Lihava ja kelpo veikele se onkin, jonka vertaista harvoin nähdään; sen taidat vakaasti uskoa."

"Hyvä, hyvä! Mutta kuinka hänen olet löytänyt?"

"Sen saat kohta kuulla. Niinkuin tiedät menin kahdeksan päivää sitten metsään talvi-syötettä lehmälle tuomaan; oli juuri lauvantai iltapuoli, jonka hyvin muistat. Niitettyäni ja koottuani suuren läjän tulini väsyksiin ja laskin maata suuren tammipuun alle, jossa kasvaa niin pitkiä ja pehmoisia sammalia, että luulin lepääväni parhimmalla vuoteella. Siinä nyt makasin ja kuuntelin peippoja, joka niin kauniisti lauloi lähellä olevaisessa koivussa, mutta kuunnellen ja lonailien nukuin ja herätessäni oli jo kuu taivahalla ja katseli niin heleästi päälleni lehtien välistä. Se oli niin kaunista ja ihanaa, tiedätkös äiti, etten taitanut olla makaamatta vielä pientä aikaa ja katsella sitä kaunista kuuta puitten oksien välistä. Mutta yht'äkkiä muistin ajan olevan lähteä kotiin ja ai'oin juuri nousta ylös, kun kuulin sohinan ihan vieressäni, niinkuin olisi hirvi eli metsä-vuohi tunkenut pensaston läpitse; sentähden pysyin paikallani vielä vähän aikaa ja olin uutelas tutkimaan, minkälainen luontokappale se olisi.

"Ei kauaa viipynyt, ennenkuin sohina kuului likemmältä ja yhtäkkiä näin kymmenen askeletta itsestäni suuren mäyrän, joka mullosteli maasta juuria. Onnekseni oli sillä nälkä, muutoin olisi viekas peto kyllä minun haistanut. Nyt en liikuttanut jäsentäkään, vaan koska hän oli tullut ihan viereeni, tartuin hiljaa sirppiini sivaltaakseni häntä sillä kuonon yli. Mutta arveles nyt, äiti, kuinka vihastuin, sillä juuri kuin nostin käteni sivaltaakseni häntä, niin kohotti peto päätänsä ja näki minun makaavan pari askeletta hänestä. Olisit nähnyt, kuinka hän säpsähti pel'osta; vaikka kyllä suuttunut, olin kuitenkin naurua täynnä. Se röhötti niinkuin pieni porsas ja hyppäsi vähintäkin viisi askeletta sivulle. Minä nousin ylös niinkuin leimaus ja ajoin häntä takaa, mutta koin pitkän nenän! ... vaikka semmoiset pedot muuten ovat niin laiskat ja vitkaiset, katosi hän nyt niinkuin nuoli pensastoon, ja mulle oli mahdollisesti löytää jälkiänsä. 'Yhtä hyvä,' sanoin itsekseeni, 'kyllä me vielä joskus tulemme yhteen!' — Sitten menin matkaan ja juttelin toisena aamuna isälle, mitä oli tapahtunut."

"Se mäyrä on sinun pyytäminen,' sanoi isä, 'mutta elä lausu sanaakaan, äidille, ennenkuin olet vissi, ettei peto taida päästä pakoon. Etsi nyt pesä, joka ei suinkaan taida olla kaukana siitä paikasta, jossa hänen ensiksi huomasi ja tunge sitte sinne saakka.'

"Aivan niinkuin isä sanoi, olin jo itsekin aikonut tehdä, sillä olen jo ennenkin mäyrän ottanut kiini.

"Iltapuolella menin taas sinne sitä hakemaan, vaan ei tahtonut onnistua; jäljet kyllä taisin nähdä tammen vierestä ja seurasin niitä erään tappurapensaston tykö, vaan katoisivat kuivien, puusta pudonneitten lehtien joukkoon. 'Vai niin,' ajattelin itsekseeni, 'täällä on mun vartominen vielä yksi yö.' Läksin kotiin, puhuin isälleni asiasta, otin mukaan ilta voileipäni ja läksin taas metsään. Aivan orjantappurapensasten vieressä seisoo suuri ja kaunis pyökki niminen puu paksulla ja tuhealla lehtipuvulla. Kiiveten puuhun, laitoin sen alimmaisille oksille sopivan istuinsian itselleni ja söin rauhassa voileipäni juuston kanssa. Kohta sen jälkeen tuli pimiä vaan kuu nousi, ja yö oli tavattoman selkeä ja kaunis, valosaa päivää melkein kauneempi, eikä minun ollenkaan ollut ikävä yksinäisessä pesässäni. Olihan toki välisti kauheata kuulla tarhapöllöjen alinomaista vitinää ja huhkajan huhuilemista — mutt'en sentään pelännyt, sillä koulumestariimme on sanonut meille, ett'ei tässä maassa ole vahingollisia petoja eikä myös tontuja; ja sen ohessa on Jumala vakaa vartiamme kaikissa vaaroissa. Ja kun ei mitäkään pelkää, niin sopii oikein iloita ja kummastella kaikkea kaunista ja ihanaa, jota yöllä nähdään ja kuullaan metsässä, jossa kaikki on niin hiljaista ja juhlaista. Vaan kylliksi siitä, mäyrän sain myös nähdä ja seurasin sen jälkiä niin tarkasti, että vaivatta löysin pesän. Ja nyt, äitini, ai'on käydä sinne petoa ottamaan; jo on aika lähteä, jos minun on palaaminen puoliseksi. Tottahan saan lähteä äiti kulta?"

Jo otti askeleen pois mennäksensä, vaan äiti sanoi: "Ei, Rietriikki jää kernaammin kotiin, tulen vällan surulliseksi, kun ajattelen, että aiot sotia niin vaarallisen pedon kanssa."

Kummastellen katseli Rietriikki äitiänsä ja iloinen nauru katosi kohta terveiltä, punaisilta huuliltaan. Epäillen sanoi hän vielä: Teethän pilkkaa, arvannen?

"Ei, ei, rakas poikani! Niin on tahtoni," vastasi äiti. "Jos isäsi tahtoo sinua seurata, niin minulla ei ole mitään asiata vastaan, vaan sinä yksin olet aivan heikko eläintä vastaan, joka puree niin pahat haavat.

"Vaun, rakas äitini, olenpa ennenkin pyytänyt monta mäyrää."

"Kyllä, vaan et niin suuria. Pane nyt mielestäsi tuo asia, ja tule minua auttamaan kaalinperkaamisessa."

Vaikka pojan muodosta taittiin nähdä, kuinka vaikeata hänelle oli heittää tämä pyyntö sikseen, jota niin juurella innolla halasi, niin ei toki tuokiotakaan ollut äitinsä käskyä tottelematta, vaan meni kiiruusti kyökkiin, ja tuli kohta takasin sopivan veitsen kanssa.

"Eikös tunnu sinulle vaikealta, että estän sinua jahdistista", kysyi äiti, kun Rietrikki ääneti tarttui kaalinpäähän ja alkoi sitä leikkamaan.

"Kyllä, äiti rakas," vastasi poika alamaisesti, "vaan ei auta, kun ei ole sinulla mieluista, niin..."

"Ei, ei hyvä poikani, tahdoin ainoastaan tottelemistas koetella, ja nyt näen ilolla, että hyvin olet koettelemuksen läpikäynyt. Joka mielellänsä heittää huvituksensa vanhempainsa toivojen tähden, on hyvä lapsi. Juokse nyt metsään, rakas Rietrikki, vaan tee tahtoni jälkeen ja ota Kastori mukaasi."

"Voi äitini, kuinka hyvä olet," riemuitsi Rietrikki ilosta hypäten.

Kohta juoksi hän koirakopin tykö ja päästi Kastorin, heitti lapion olkapäällensä, otti jäähyväiset äidiltä ja matkusti, rautapäinen sauva kädessä, urheasti metsään päin. Eukko seurasi häntä kyyneleitä vuotavilla silmillä, käänsi sitte silmänsä taivasta kohden, ja lausui hiljaa, vaan hellällä tunnolla: "Kiitän sinua, Jumalani, ettäs annat minulle iloa pojastani! Totisesti on hyvä ja tottelevainen lapsi vanhempiensa suurin ilo."

II.

Keveillä ja kiireillä askeleilla matkusti Rietrikki kedon yli ja astui ensimmäistä metsäistä mäkeä ylös; siellä oli mäyrän pesä. Kaunis aamu täytti pojan sydämen ilolla, joka silloin tällöin näytikse korkeassa huudossa. Kastori hyppäsi ilossa hänen edessänsä ja virkeä haukkumisensa, sukkelat hyppäämiset, sanalla sanoen kaikki näytti selkeästi, että tämä matkustus viheriässä metsässä oli hänelle mieleen. Vaan kohta metsänpartaalle ehdittyänsä, huusi Rietrikki koiran tykönsä, käski sitä merkeillä ja sanoilla olemaan hiljaa vieressänsä ja pistäytyi sitten niin hiljaa kuin maalla olevien lehtien vuoksi mahdollinen oli, aina lllkemmäksi yllämainittua paikkaa. Ymmärtävä Kastori oli aivan hiljaa, niinkuin asian olisi tietänyt ja nuuski välimiten kuonollansa maata myöden.

Nyt olivat pesän tykönä, joka oli metsänpartaassa vuoren kukkulalla, erään vanhan, oksasen ja puolimädäntynneen tammen läheellä. Rietrikki heitti lapion ja sauvan maahan, kantoi kiviä läjään ja alkoi hakea aukot niihin teihin, jotka kulkivat viisaan mäyrän pesästä maanpinnalle.

Tässä työssä Kastori oli hänelle aivan hyväksi avuksi. Koira kohta ymmärsi, mikä asia oli ja hänen tarkka vainunsa auttoi häntä pian löytämään mäyrän kaikki pako-tiet; niiden aukot, joita kaikkiaastansa oli 7 tukittiin kootuilla kivillä ja Rietrikki koetti nyt koiralla ajaa ulos mäyrää joka oli liikkumatonna pesässään.

Kastori kiljasi kovasti ja töytäsi kipinöitsevillä silmillä pääaukkoa vasten. Etukäpäillä kraappi pari kertaa maata aukkoa leventääksensä ja katosi sitten aika vauhdilla pimiään läpeen. Urheasti tarttui Rietrikki nyt sauvaan ja aseuntui aukolle odottamaan, luullen mäyrän peräytyvän koiran rynnäköstä ja pakenevan. "Kohta kun saan hänen nähdä" ajatteli itsekseen, "niin on myöskin loppunsa!" Minuutti, minutin perään kului vaan ei mitään näkynyt! mutta yht'äkkiä alkoi luolassa elämä; Kastori haukkui vihaisesti, ja sillä välin kuului eläimen vikisevä röhinä ja mörisevä ääni, joka on mäyrällä, kun sitä härsytetään peräti vihaiseksi. Rietrikki kuunteli melkein hengittämättä, poskensa ruskottivat levottomasta odottamisesta ja hän kumartui paremmin kuullaksensa. Meteli kesti vielä luolassa; vaan nyt kiljahti Kastori äkkiä ja ryntäsi tuokiassa luolasta. Korvansa juoksi verta ja killui puoleksi irtirevettyinä; pudistaen turkkiansa, tarttui hän käpäleellä veriseen päähänsä ja ulvoi vielä muutaman kerran; mutta sitten sai äkkinäisen tappeluhalun, ja töytäsi taas luolaan Rietrikin huudosta huolimatta, joka tahtoi häntä pidättää. Kohta sen jälkeen kuului syvyydestä tappelun pauhina, vaan raivosampana ja innokkaampana kuin ennen.

Rietrikki tuli surulliseksi, mutt'ei itsensä tähden, vaan uskollisen ja aivan uskaliaan koiransa tähden; monta kertaa huusi hän sitä aukosta tulemaan ulos, vaan innossaan ei se kuullut sitä; sillä sota kesti ehtimiseen luolassa.

Nyt taukosi yht'äkkiä meteli, ja Rietrikki pelkäsi Kastorin kaatuneen metelissä, vaan niin ei ollut. Muutaman tuokion perästä kuului kulkureiästä sohina ja pärinä, ja silmänräpäyksessä ryntäsi mäyrä verisenä luolasta, löi pojan kumoon, joka ei ollut valmistainnut semmoiselle lyönnille, puri pahan

haavan vasempaan käsivarteen ja pakeni pikaisesti metsänpinnalle päin. Vaan pakonsa ei kestänyt kauvan, sillä Kastori, joka seurasi aivan jälissä, tavoitti hänen pian, ryntäsi päälle, vihaisesti haukkuen, paiskasi sen tantereelle ja löi terävät hampaansa syvälle voitetun kurkkuun.

Mäyrä, joka käänsi itseänsä sinne ja tänne ja viimesillä voimillaan koetti tehdä vastarintaa, ei toki päässyt irti sitkeän ja kovakiskoisen vihollisensa kynsistä; turhaan koetti hän purra ja voimistella kanssansa. Täysissä vihoihin molemmat eläimet pehtarointsivat toinen toisensa päällä kirkuen ja kiljahtaen; välisti koira, välisti mäyrä oli päällä, ensi-mainittu kyllä sai syviäkin raamuja pedon terävistä kynsistä, vaan väsymätön sotilas siitä ei huolinut, eikä hellittänyt toisen kurkusta vaan pinnisti sitä vielä pahemmin. Oli oikein kuoleman ja elämän sota.

Sodan näin kestäessä suurimmalla vimmalla molemmin puolin, oli Rietriikki noussut ylös, ja syvistä haavoistaan sekä huolimatta että verenvuodatusta hämmentämättä, tarttui hän sauvaansa ja samosi kuin nuoli sinne, minne oli nähnyt koiran kadonneen. "Kastori-parka", ajatteli hän, "pidä puoltasi vielä kotvasen aikaa, niin kyllä saat apua."

Ei kauan kestänytkään ennenkuin Rietriikki oli ehtinyt sotatantereelle. Vasiten sopivan tuokion löi hän mäyrää kuonoon raskaalla sauvallansa. Ainoastaan muutamalla lyönnillä lähti henki mäyrästä. Nyt hyppäsi Kastori ilosta haukkuen ympäri, nuoleskeli haavojansa, ulvoi silloin tällöin ja tyytymättömässä vihassaan puri kerta vielä tapetun vihollisensa kurkkuun ja pudisti sitä aika lailla. Viimein laskeutui hengittäin Rietriikin jalkojen eteen, joka ystävällisesti hyväili ja kiitti häntä näytetystä urhoollisuudestaan.

Vaan nyt alkoi pojan käsivarsi kovasti kolottamaan, ja kun näki veren taajoissa pisareissa juoksevan käsivarresta, puki hän takin yltänsä, otti nenärievun taskustansa ja satoi käsivartensa niin hyvin, kuin taisi, auttaen itseänsä hampailla kiinnisittomisessa; sitten puki taas takin yllensä, äänelläkään kipuansa ilmoittamatta. Enemmän kuin haavansa päälle, ajatteli hän äitinsä ilon päälle takaisintullessaan uljaan metsäriistansa kanssa.

"Mutta, rakas Kastori," sanoi hän yht'äkkiä, kääntäessään ujolla katsannolla koiransa puoleen, "millä keinoin saadan mäyrä kotiin? Roisto on niin raskas, että minun lienee vaikea kantaa häntä kotiin kipiällä käsivarrellani."

Hän koetti nostaa takan olallensa, mutta turhaa koetettuaan, täytyi hänen, hengittäin vaivasta ja poltteesta la'ata siitä.

"Ei käy päinsä, rakas Kastorini", sanoi hän surullisesti katsoen lihavaa mäyrää, "meidän on apua hankkiminen."

"Oh; apu on jo saapuvilla", vastasi erään miehen syvä ääni, joka nyt astui esiin paksun tammen takaa, jonka takana jo oli seisonut kotvasen ja mistä näkymätönnä oli katsellut pojan ja koiran vehkeitä.

Kummastuksella katseli Rietriikki miestä, joka nyt yht'äkkiä seiso i edessään niinkuin pilvistä pudonnut. Hän oli jo iäkäs; pitkät, harmaat viiksit, jotka tuuheasti peittivät suunsa, antoivat hänelle vihasen katsannon, jonka toki suurten sinisten silmiensä ystävällinen isku paljon lievensi. Hän oli puettu preussiläiseen kranatierin univormuun ja rinnallansa välkkyi kultainen urhoollisuuden kunnianmerkki. Aseita hänellä ei ollut ja kun Rietriikki häntä katseli pääläestä varpaasen, näki hän sydämellisellä kanssa-kärsivällisyydellä, että vanha sotilas kulki puujalalla.

"Noh, poikani ethän minua pelänne", jatkoi hymyillen vanha sotilas. "Katselet minua niin suurin silmin, kuin et ikipäivänäsi olisi nähnyt sotamiestä. Tuleppas likemmäksi poikueni! Joka auttaa kumppaniansa niin uskollisesti hädässä, kuin sinä Kastoriasi, se saapi myöskin minussa uskollisen toverin. Annaspa minulle kätesi."

Ukko antoi kätensä hämmästyneelle pojalle, joka nyt pelotta otti ja ystävällisesti pudisti sitä. "Mutta kuinka olette tänne tulleet?" kysyi hän. "En ole teitä nähnyt enkä kuullut, sentähden vähäsen hämmästyin, kun niin yht'äkkiä seisotte edessäni."

"Sen kyllä uskon," vastasi sotavanhus, "sinulla oli niin paljon tekemistä mäyrän, sitten koiran ja lopuksi vuotavan käsivartesi kanssa, ett'et mitään muuta ollenkaan havainnut. Minä kyllä näin, kuinka koiraasi tulit auttamaan ja kuinka pian pedosta sait hengen. Se oli minulle mieleen, ja tulin ystäväksesi, kuin näin, ettäs ensiksi pidit huolta koirasta, sitten itsestäsi. Olet hyvä poika, ja sentähden tahdon myös kantaa saaliisi kotiin."

"Voi, kuinka hyvä oli että sinun tapasin"; huusi Rietriikki iloisena "kuinka äitini nyt tulee iloiseksi! Mutta liennee kylämme aivan kaukana tiestänne?"

"Kuinka kyläsi nimi on poikueni?"

"Zettwitz sen nimi on, ja jos käytte muutaman askeleen kauemmas metsänrinteelle päin, niin voitte nähdä, missä se on tuolla laaksossa."

"Zettwitz, niinkö? Siis olet kotosin Zettwitz'istä poika! Noh, sehän vasta minua ilahuttaa sydämen pohjasta, sillä sinne minäkin aioin mennä vaikka satuin käymään vähäsen ekseskiin metsän poluilla, jotka nyt eivät ole niin tutut kuin nuoruudessani. Tuollahan tuo vähänen soma kylä on! Kuin tietäisit, kuinka vanha sydämeni sykkii, kun näen sen monen vuoden kuluttua! Tuolla näen korkean sammaltuneen kirkkotornin! — ja tuolla kylävoudin huone! — ja tuolla ne isot niinipuut, joidenka varjossa poikana niin usein leikkiä löin! En taida katsella tätä kaikkea, ilman ett'eivät silmäni vety kyynelistä! Kummallinenhan on kotimajan seikka! Vaikka kuinka kauan hyvänsä sieltä olisi poissa ollut, niin sydän yhtähyvin pyrkii takasin sille maatilalle, jossa elämän ensi surut ja ilot ovat nähdyt! Tervetultuasi hiljainen ja ystävällinen kylä! Katsantosi virvottaa sydäntäni lempeästi!"

Vanha sotilas taukosi puhumasta; otti lakin päästään, piti sen ristiin pannuissa käsissään ja käänsi silmänsä taivasta kohden. Hän lähetti äänettömän kiitosrukouksen Jumalalle; huulensa värisivät; kyynel ja vielä toinenkin juoksi viiksiänsä myöden. Sitten sai voimaa sisällisen liikuntansa yli, peitti harmaan päänsä ja veti aivan tykönsä Rietrikin, joka seisoi muutama askel hänestä.

"Hyvä poikani", sanoi hän, "et tiedä vielä, mitä se tahtoo sanoa että monien vuosien takaa nähdä kotimajansa. Katso, vanha sydämeni, jok'ei koskaan pelännyt, seisoessani pahimmassa kuulasateessa, kun kanoonain jyrinä jyrisi tappelukentällä ja kun toverini ja ystäväni kuolleina tai haavotettuina kaatuivat ympärilläni, tämä sama sydän sykkii ja vapisee iloisesta surusta, kun silmäni näkee kotimajan. Katsoppas tuonne, tuo vähäinen rakennus niinipuiden vieressä, puutarha etupuolella ja viheriät viinipensaat, jotka nousevat aina räystääsen asti, on minun syntymäkotini, siellä synnyin, siellä sain tuta ensimmäisen ilon, siellä myös ensimmäiset pian katovaiset surut! Ihmeellistä! Ihmeellistä! Kuinka sydämeni sykkii tätä muistaessani ja nähdessäni."

Ihmeellisellä tunnonliikunnolla kuulusteli Rietrikki vanhan sotilaan sanoja. "Ja tuo vähäinen maja on oikein totta syntymäkotinne?" kysyi hän.

"Niin rakas poikani, niin on."

"Mutta se on myöskin minun!" virkki poika ja poskensa punottivat, silmänsä kiilsivät, ja sydämensä sykki kovasti. "Oletteko ... oletko siis..."

"Poika, kuinka isäsi nimi on." huusi vanhus, levittäin käsivarsiansa poikaa vasten.

"Rietrikki Hammer nimensä on niinkuin minunkin!"

"Oi sun saakeli!" sanoi sotilas, ilosta täynnä ja pusersi pojan kovasti rintaansa vastaan, — "oletpa siis sisarenipoika, sinä kelpo poika ... ja minä, minä olen enosi Konrad!"

"Eno Konrad!" huusi Rietrikki täydestä riemusta ja paiskasi suukosen suukosen jälkeen vanhan sotilaan partasuuta vasten. "Voi Jumalani! Jumalani! Kuinka äiti toki tulee sanomattoman iloiseksi, kuu tulemme kotiin — Enoseni, minä houraan jo ilosta. Tule nyt, tule kohta kukkulaa alas! Voi! Voi! Kummoinen ilo tulee kotona."

Hätäisellä innolla otti Rietrikki enonsa käsivartensa alle ja aikoi lähteä saalistansa muistamatta. Vaan eno Konrad piti hänestä kiini, ja huusi häntä syvällä, kolealla äänellään jäämään.

"Hiljaa poikani" jatkoi hän hymyillen, "minä vanhalla puukontillani en taida kulkea niin pikaan, kuin sinä nuorilla terveillä jaloillasi. Ja sen lisäksi ei meidän pidä jättämän arvosaa saalistas tänne metsään mätänemään. Ei, käännätkää oikealle, marsch!"

Rietrikin nyt täytyi hillitä levottomuuttaan, hän palasi sotatanterelle, josta olivat poi'enneet muutaman askeleen, ja auttoi nyt enoansa nostaan raskasta mäyrää olalle. Sitten käytiin mäenkukkulaa alas, niin pian kuin mahdollinen oli sotavanhuksen puujalan tähden, ja puolessa tunnissa olivat ehtineet kylään. Ensimmäiselle ihmiselle, joka täällä heitä tapasi, tahtoi Rietrikki kertoa ilojen sanoman eno Konradin kotiintulosta, vaan tämä laski käden hänen suullensa ja sanoi: "Ei, poikaseni, anna sen olla! Tahdon nauttia yhteentulon ilon, sitä kernaammin, kuu koko matkan aina Berliinistä olen sitä itsekseni kuvailut ajatuksissani! Ja jos kohta rupeat huutamaan tulostani, niin äitisi saa sen tietää ennen tuloamme. Ole sentähden kernaammin ääneti, rakas mäyrän pyytäjä! ... ihmiset kylässä saavat kyllä pian tietää, kuka nilkuttaa vieressäsi."

Rietrikki totteli ja oli ääneti vaan levottomuudessaansa astui vielä pikaisempaan, kuin ennen. Enon täytyi astua minkä vain jaksoi, seurataksensa häntä, sillä myöskin hänellä oli halu pian tavata rakasta sisartaan ja rehelliä vuovariansa.

Nyt olivat perillä vähäisen huoneen tykönä niinipuiden vieressä. Raskaan taakkansa poisheitettyä, täytyi vanhan sotilaan pysähtyä muutamaksi tuokioksi hengittääksensä pikaisen kulun perästä ja pyhkeäksensä hikeä, joka suurissa pisaroissa juoksi otsaa pitkin; jonka jälkeen epäilemättä astui edemmäksi. Rietrikki ryntäsi edellä, paiskasi voimalla kammari-oven auki ja huusi riemuten: "äiti, katsokaa tänne vain! Katsokaa minkämoisen saalin tuon muassani metsästä."

Vanha sotilas seisoivat avatussa ovesa, ja viiksissään näkyi taas syvän liikunnan värinä, joka myös iloisesti kiilsilmistään.

"Greeta! ... sisareni", huusi hän sorretulla äänellä. "Näenpää viimein sinut vielä ja näen sun terveenä ja raittiina."

"Veli Konrad... Sinä täällä," huusi eukko korkeaäänisellä ilolla ja ensi tuokiossa oli hän veljensä sylissä ja yhteentulon autuas ilo toi esiin heidän silmistänsä suloiset kyyneleet. Isä Hammer ja Rietrikki seisoivat hiljakseen heidän vieressänsä, ett'eivät hämmentäisi ensi iloa, vaan myöskin heihin se tarttui, niin ett'eivät tainneet itkuansa pidättää. Viimein ukko Hammer astui vuovarinsa tykö, suuteli häntä, pudisti hänen kättänsä ja sanoi: Tuhat kertaa tervetullut lapsuutesi kotiin! Herra siunatkoon tulosi, niinkuin hän on siunannut menosi! Vaan nyt et enää saa meitä jättää.

"En veljeni! En iki päivinä!", huusi vanha sotilas ystävyydellä, voimalla pusertain vuovarinsa kättä. "Olen tullut vanhaksi ja harmaapääksi; puujalallani en tästä pääse kauas, ja suuren kuninkaani armosta olen saanut eläkerahan, josta saan elatukseni, niin kauan kuin elän, teille rasiukseksi olematta. Minun sydämeni on täynnä rakkautta teitä kohtaan, ja jos otatte minua lempeydellä vastaan, niin tahdomme Jumalan avulla i'äti elää yhdessä tässä maailmassa."

Sanoma elatusrahasta vastaan otettiin suurella ilolla: vaan enimmäin kaikista Rietrikki iloitsi siitä, sillä vanha, hyvälaitanen enonsa oli jo voittanut sydämensä; hän piti huolta ukon tarpeista; ison, vahalla peitetyn isoisän tuolin toi hänelle, piti huolta hatustaan ja kepistään eikä saanut lepoa, ennenkuin näki vanhan sotavanhuksen lepäävän omaistensa seassa pitkän vaivaloisen matkansa perästä kotikylään.

III.

Enon näin julkisesti tultua perheen jäseneksi, alkoi Rietrikille aivan uusi elämä. Vanha Konrad joka paraammassa nuoruuden iässään oli jättänyt kotonsa, tiesi puhua paljon huvittavaista sotilasvuosiltaan, ja Rietrikki kuulusteli erinomaisella vaarinotolla kuvaelmiansa ja kertomuksiansa moninkerroin vaihtelevista elämänsä vaiheista. Eno oli sotinut Itävaltalaisien kanssa Turkkeja vastaan, oli sitten kunniallisen virkaeron otettua mennyt Preussiläiseen palvelukseen ja oli samalla urhoollisuudella urhokkaan kuningaankin alla, ottanut osaa ensimmäisessä ja toisessa Schlesian sodassa. Ne kertomukset, jotka kertoi sotamiehen elämästä, sytyttivät virkeän pojan miehuuden. Hän toivoi päästä kuninkaansa lippujen alle, sotiaksensa hänen ja isänmaan edestä, verisissä sodissa ansaitaksensa kunniaa ja mainetta, ja nähdäksensä samoja vaiheita ja merkillisiä kohtia, kuin urhoollinen enonsakin. Poskensa punottivat, kun eno voimallisilla sanoilla kuvasi joka metelin, silmänsä kiilsivät, kuin Konrad kertoi, kuinka rykymmentinsä välisti oli väkirynnäköllä ottanut batterin, välisti heittänyt vihollisen rykymmentin nuriin ja ajanut sen pakoon, ja silloin poika huusi: "Myöskin minun täytyy tulla sotamieheksi! Niin, rakas isä, hyvä äiti, ei minulla ole ollenkaan lepoa, ennenkuin saan vaihettaa yksinkertaisen takkini maineellista sotilaslakkia vastaan ja aseet käsissä tehdä semmoiset urotyöt kuin eno."

Isä hymyili Rietrikin näin ihastutettuna ja vastasi: "Sinulla on aikaa vielä kylliksi, poikaseni! Olet aivan nuori ja heikko; vielä tarvitaan muutama vuosi, ennenkuin taidat raskasta kiväriä käyttää."

Äiti pudisti päätään ja sanoi: "Rietrikki, olisiko sinulla tosiaan mieltä jättää äitisi, joka sinua rakastaa niin sydämellisesti? Olet ainoa lapseni, ja jos kuula sinua tavoitaisi, niin kuolisit surusta."

Semmoiset sanat sammuttivat, kumminkin vähäksi ajaksi, palavan sotahimon Rietrikin sydämessä, ja hän hyväili lempeästi rakastettua äitiänsä, sanoen: "Ei, äitini, en koskaan jätä sinua, koska näen, että poismenoni saattaisi sinulle murhetta ja kyyneliä."

Semmoisia vakuutuksia kuullessa äiti hymyili tyytyväisesti ja paiskasi suukoksen pojan vielä kuumalle otsalle. Vanha eno myöskin nauroi ja vaikk'ei sanaakaan virkannut, ajatteli toki itseksensä: "Anna vaan sen ajan tulla, jona poika tulee täysikasvuiseksi ja voimalliseksi nuorukaiseksi! Silloin ei äiti eikä isä

hätä pidätä, kun sotatrumpeetti kuuluu. Rietrikki ei sovi maanviljelijäksi; hän on aivan hyvä siksi. Tulkoon vaan vielä sota, niin hän joko ammutaan ja hän kuolee kunniallisesti kuninkaansa ja isänmaansa puolesta, taikka myös — minkä kernaammin tahtoisin — edistyy hän kenraaliksi, sen minulle sanoo silmänsä, joista sodanhalu kiiltää elävässä liekissä, milloin vaan hänelle kerron tappelusta."

Niin ajatteli vanha Konrad, vaan piti ajatuksensa itsekseen, säästääksensä lempeältä äidiltä kaikki ennenaikaiset murheet. Mutta illalla alkoivat taas sotaiset kertomukset ja taas sykki Rietrikin nuori urotöitä haluava sydän liinaliivin alla; taas kiilsi silmänsä riemusta ja salaa sanoi hän enolle korvaan: "sotamieheksi sentäänkin tulen, rakas eno!" Silloin nauroi vanha sotilas ja iski viekkaasti silmiänsä, silitti tyytyväisenä pitkiä viiksiänsä ja sanoi muiden hoksaamatta: "Kärsivällisyyttä, Rietrikki! Kyllä vielä kerkeät, kun aika tulee!" Eräänä talvipäivänä juoksi Rietrikki sisään sotavanhuksen tykö, joka istui nojatuolissaan polttaen piippua.

"Eno" sanoi hän, "minä ja muut pojat olemme ulkona tehneet linnan lumesta ja nyt ai'omme valloittaa sen. Sitä sun tarvitsee katsella!"

"Mielelläni sen teen", sanoi vanhus iloisesti ja puhalsi ilossaan suuria savupilviä ympärillensä; "vaan kuinka olette asian toimittaneet?"

"Eihän se ollut mikään vaikea seikka, enoseni!" huusi Rietrikki. "Olet useampia kertoja minulle kertonut, mimmoiselta linna näyttää ja minkälatuinen se on, ja sen jälkeen kerroin muille pojille, kuinka asia tapahtuu. Olemme tehneet valleja ja kaivantoja ja kanoonain ja kivärein puutteesta, olemme tehneet lumipalloja läjittäin, joilla ai'omme ampua. Aatu Werner on linnan päällikkö ja minä olen kenraali niiden yli, jotka valloittavat linnan. Tuleppas myötä eno, niin saat nähdä, että minä voitan, ja Aadun on pakeneminen!"

"Jaa, sitä mun täytyy katsella", sanoi Konrad nauraen, kopisti piippunsa ja pani uutta sisään; "vieppäs minua paikalle ja anna minun likemmin tarkastella linnaa; minä tahtoisin mielelläni nähdä, kuinka olet sen rakentanut."

Piippu sytytettiin, lakki pantiin päähän, ja käytiin kylään päin. Kohta kylän ulkopuolella oli vähäinen kukkula, jonka Rietrikki oli valinnut linnan paikaksi. Syvässä lumessa oli yltä ympäri kaivettu kaivanto, jonka toisella puolella oli leveä tähtimäinen lumivalli, rintavarustuksilla ja kulkuaukoilla, joiden takana linnan puollustajat jo seisovivat. Yltäympäri oli suuria läjiä hyvin tehtyjä ympyriäisiä lumipalloja ja ryntäämään määrätty joukko odotti ainoastaan päällikkönsä takaisintuloa, kohta alkaaksensa tappelun.

Vanha Konrad kiipesi, vaikka oli työlästä puujalalla, haudan läpi, astui vallille, tarkasteli tuntiansilmällä linnanvarustukset ja nauroi tyytyväisenä, kun ei nähnyt mitään moitittavaa.

"Olet oikea tuhattaituri Rietrikki!" sanoi hän sisarenpojalleen, joka käveli vieressään. "Sekä vallit että kaivannot ovat hyvät, ja jos pojat sisällä ovat urhoolliset, niin et ota linnaa."

"Älkää niin sanoko, eno!" huusi Rietrikki innossaan, "paeta heidän täytyy, vaikka kuinka hyvänsä tekisivät vastarintaa! Antakaa mun vaan itse tehdä kuin tahdon."

"Noh, olkoon niin, ryhdy asiaan," sanoi ukko, "halajan nähdä, kuinka meteli loppuu."

Konrad ja Rietrikki jättivät taas linnan. Eno nojasi lähellä olevaa puuta vastaan, hyvin saadaksensa nähdä tappelua, ja poika kokosi sotakumppaninsa ympärillensä. Urhean pojan, nimeltä Hans, mustilla silmillä ja hiuksilla, nimitti hän luutnantiksi ja valitsi vähäsen joukon, joka pantiin tämän komennon alle; sen jälkeen antoi hän hänelle matalalla äänellä muutamia komentokäskyjä. "Älä unohda Hans!" lisäsi hän, "kohta kun huudan: luutnantti Hans! riennä esiin! tee silloin käskyni mukaan; siksi pidät joukkosi yhdessä, niin että oikeassa ajassa on valmiina."

Hän lupasi tarkkaan toimittaa tehdyt käskyt ja Rietrikki järjesti vähäset soturinsa tiheään joukkoon. "Kumppanit," huusi hän niille niin korkeasti että riitaveljet sen selvään kuuluivat, "kumppanit, meidän täytyy yhdistää koko voimamme yhteen paikkaan. Pitäkäätkä itseänne hyvin koossa, rientäkäätkä miehuullisesti eteen ja älkäätkä huoliko, jos kuula tain toinen sattuu teille silmiin. Urhollinen ylenkatsoo vaaran ja voittaa sen, mutta pelkuri, joka sitä pelkää, tulee voitetuksi. Niin pojat! Eteenpäin!"

"Tuopa vasta on aika poika," sanoi eno itsekseen, "puhuttelee sotamiehiänsä, niinkuin itse vanha *Rietrikki*, kun päätappelusta on kysymys. Hänen täytyy väkisinkin tulla sotilaaksi ja hän nousee nousemistansa, jollei hän ennen aikaansa tule ammutuksi. Katsokaat vain, kuinka hän rientää eteenpäin, ja kuinka miehuullisesti nuo pojat hyppäävät alas hautaan korkeilla hurrahuudoilla! pahuus vieköön, ompa heillä miehuutta kylliksi."

Sota alkoi nyt oikealla vimmallalla molemmin puolin. Lumipallot lensivät, kuin rakeet ilman läpi;

ryntäjät koettivat voimine nousta vallille, jota Werner ja toverit miehuudella puolustivat. Kohta kun onnistui jollekin päästä ylös, lykättiin hän takaisin ja hän putosi kaivantoon. Rietrikki itse ei päässyt vapaaksi tästä, mutta hän nousi kohta ylös ja huusi viimeisillä voimillaan toisille, ett'eivät antaisi, ennenkuin linna valloitettaisiin. Taas rynnättiin vielä suuremmalla innolla, mutta luutnantti Hans joukkonensa seisoi kaivannon vieressä ja heitti pallon toisensa jälkeen kovasti ahdistettuun linnaan moni "aj" ja "huh" kuului, kun kuulat sattuivat, vaan haavoitettujen parkuminen ei minuutiksikaan hämmentänyt sodan kiivautta. Väkirynnäkkö tuli nyt niin kovaksi, että linnan päällikön täytyi käskää kaiken väestönsä tekemään vastarintaa ryntäjöille ja jättää toinen sivu ihan puolustuksetta. Juuri tätä Rietrikki oli ennustanut oikean sotapäällikön katsannolla. "Luutnantti Hans, riennä esiin!" huusi hän, niin että kuului koko sotametelin yli, ja katseli mielihyvällä, kuinka alapäällikkönsä kohta uroinensa hyppäsi kaivantoon. Nyt ryntämisen vimma nousi korkeimmalle; Rietrikin koko kolonni riensi yhtä haavaa vimmapäisinä vallia vasten. Piiritettyjen täytyi viimeisillä voimillaan koettaa vastustaa kovaa väkirynnäkköä eivätkä nähneet eikä huolineet muusta vihollisesta, kuin siitä joka likinnä heitä uhkasi. Yht'äkkiä kajahutti heidän selkänsä takaa korkea sotahuuto. Hämmästyneinä katsoivat taaksensa ja näkivät luutnantti Hansin, joka oli pitänyt vaaria koska tila olisi sopivainen metelin kestäessä, joukkonensa kiertää linnan ympäri ja näkymätönnä astua vallille toiselta puolen, joka oli varsin ilman puolustajaita. Uusien ryntäjien riemuhuuto saattoi kohta saarretuille pelon; heidän äsken niin miehuullisesti sotivat kätensä painuivat alas hermottomina, ja kun pelko pääsi niin pian voitolle, niin itse uskalias päällikkö heitti toivon voitosta.

Kun hän kumppaninsa kanssa seisoi neuvotonna ryntäsi Rietrikki koko rykymäntinsä kanssa viimeisen kerran, hyppäsi rintavarustusten yli ja hätyytti vihollista uudistetulla vimalla. Ei kukaan heistä kestänyt tätä kaksinkertaista päälleryntäämistä; enimmät pakenivat, Aatu ja muut otettiin vähällä vaivalla vankiksi, mutta Rietrikki Hammer huusi riemuitten: "Linna on meidän!... Vihollinen on voitettu!... Victoria! Victoria!"

"Victoria!" jatkoivat muut pojat ja vahva Konrad, joka sulasta kummastuksesta oli antanut piippunsa sammua, sanoi itsekseen: "semmoinen poika! ... sillä lailla hän vihollisen kukisti! ... Sen näen selkeästi, ett'ei hänestä taida tulla muuta; sotamies hänestä täytyy tulla, sillä siksi hän on luotu!"

Siitä päivästä asti päätti Konrad miellytellä Rietrikin vanhempia antaa poikansa tulla sotamieheksi. Toki ei käynyt asiaan aivan suoraan, vaan koetti aikaa voitain totuuttaa erittäin hellää äitiä siihen ajatukseen, erota pojastaan, ja käytti sillä välin kaikki tilaisuudet, tehdä sisarensa-pojan tarkkaan tutuksi kaikkein havaintojen kanssa, joita oli koonnut pitkän vaiheellisen sota-elämänsä alla. Sen oheessa täytyi Rietrikin hänen johtonsa alla harjoitella ja oppia kivääriä käyttämään taide-ohjeitten jälkeen; ja poika sai vähässä ajassa semmoisen tottumuksen sotatieteen harjoituksissa, että koska hyvänsä olisi päässyt Preussin Kaartiin. Vaan siihen vanha sotilas ei tyytynyt. Hän oli itse kelpo sotamies, ja vaikka hän, niistä tiedoista huolimatta, joita uutteruudella ja kokemuksella oli koonnut, ei ollut päässyt korkeammalle, kuin alaupsieriksi, niin oli toki oikea mies opettamaan sisarensa poikaa ei ainoastaan käytännöllisissä tempuissa vaan myöskin monessa sotatieteen perusteellisessä haarassa. Niin myöskin tapahtui ja Rietrikki kuulusteli semmoisella vaarinotolla kertoelmiansa ja olikin niin uskollinen oppilas, että Konrad näki monen hetken, jona sai iloita pojan edistymisestä ja hyvästä käyttämisestä.

Kyläpoikien vähät kahakat jatkettiin, ja monta kertaa sai Rietrikki tilaisuuden käyttää hiljakkain kootut tietonsa. Kun joku sotakeino oli hänelle onnistunut, niin ei kukaan siitä niin iloinnut kuin vanha enonsa; kävi niinkuin uudesta nuoreksi kelpo sisarensa pojan seurassa, ja tuhat kertaa siunasi sen päivän, jona oli palannut kotiin ja rakastetun sisarensa pojan tykö. Rietrikki puolestaan oli kokonansa enonsa niin mieltynyt että olisi mennyt tuleen edestänsä.

IV.

Vuosia kului ja poika kasvoi voimakkaaksi nuorukaiseksi. Sotaleikit kylässä olivat la'anneet, ja Rietrikki auttoi isää maaviljelyksessä. Teki työtänsä koko päivän kaikella uskollisuudella, vaan näkyi päältänsä ett'ei koko sielullaan ottanut osaa askareihin. Eno ei ollut millänsäkään, vaan kehoitti häntä kestäväisyyteen ja uskollisuuteen. Mutta illalla jolloin päivän työ oli loppunut, kertoi hän silloin tällöin vielä jotain sotamies-ajoistaan, jota Rietrikki nyt niinkuin ennenkin, suurimmalla vaarinotolla kuulusteli ja huokaili silloin tällöin: "Voi, jos kuitenkin olisin sotamies."

"Hulluuksia Rietrikki!" oli äijällä tapana silloin vastata: "Rauhanajoissa on sotamiehen ammatti ainoastaan laiska elämä eikä kelpaa semmoiselle pojalle, kuin sinä. Vaan, kärsivällisyyttä lapseni.

Puhutaan taas kaikellisista kujeista ja ilkitöistä suurta kuningastamme vastaan, ja saat nähdä ennenkuin tiedämme hiiskaustakaan, niin meillä on sota. Elä toki usko, että toivon sitä; ei, sota on aina enimmille ihmisille vahingoksi; vaan, näeppäs, Rietrikki ennenkuin sallin että, muut korkeat herrat ja keisarit kuningastamme häväisevät tahdon tuhat kertaa kernaammin, että sotii ja hankkii itselleen tarpeellisen kunnioituksen. Sota on aivan pahaa, vaan paljoa haitallisempaa on sekä koko kansakunnalle että yksinäisille tulla sokaistuksi, pelolla alentaa itseän ja suudella sitä kättä joka lyö. Ennen kuolla ja tulla voitetuksi, kuin kärsiä häpeätä ja epäkunniaa!"

Niin lausui vanha alaupsieri ja Rietrikistä joka häntä kuulusteli kunnioituksella ihmetellen oli kaikki totta, minkä lausui.

Sillä välin kului taas vuosi, silloin saatiin yht'äkkiä kuulla sanoma, että suuri kuningas *Rietrikki* aseilla oli valloittanut Sakseni'n maan, ja että suuri sota oli saapuvilla Itävallan keisarinnan, Ranskan kuninkaan ja Venäjän keisarin kanssa. Vanha *Rietrikki* oli saanut tietää että nämät vallat ynnä Saksen'i oli niin sanoaksi pettäneet ja myyneet hänen, ja sentähden oli hän kohta näyttänyt heille, ett'ei hänen kansansa käynyt näin leikitellä. Tämä uutinen löi Rietrikin sydämeen niinkuin ukkosen vaaja. Urhoollinen nuorukainen tuli ensiksi vaaleaksi, sitten punaiseksi, ja huomaamatta tuli hän sanoneeksi: "Nyt myöskin minun täytyy mennä joukkoon sotimaan kuninkaani edestä!"

Konrad katseli häntä kiiltävin silmin ja suostui siihen, vaan äiti tuli ruumiinvaaleaksi, laski kätensä sydämelleen, niinkuin siinä olisi tuntenut tuskaa, ja puhkesi kyyneleisiin, huoaten: "sitä olen jo kauvan pelännyt."

Ukko Hammer oli kuitenkin aivan rauhassa ja sanoi ainoastaan: "Ensiksi meidän on odottaminen, onko kaikki totta, mitä ihmiset sanovat. En vielä sitä usko, sillä kuninkaamme on varovainen, niin ett'ei hän vähäsen asian tähden rupea riitaan koko maailman kanssa".

"Ole ääneti", huusi sitten Rietrikille, joka juuri aukasi suunsa jotain sanoaksensa, "ole ääneti ja älä syyttä saata murhetta äidillesi, ja myöskin sinä vuovari ole ääneti! Tiedän kyllä että olet pojan puolella, mutt'ei hän saa jättää huonettamme, sanon minä, sillä hän on ainoa lapsemme emmekä ole häntä täysikasvuiseksi ruokkineet, viholliselle kanoona ruuaksi."

"Mutta rakas vuovari," virkki Konrad, "jos poika pääsee kenraaliksi, arvaappas siis, minkä suuren kunnian hän on sulle tuova!"

"Tyhjää lorua teidän kenraalimietteenne," sanoi suutuksissa ukko Hammer. "Sitä paitsi hänellä on jokapäiväinen ruokansa meillä, ja mitä muuta hän tarvitsee? Älkää puhuko enää minulle sotatuumistanne!"

"Vaan hyvä isä!" sanoi Rietrikki rukoilevalla äänellä, "ei minulla enää ole ollenkaan lepoa kotona. Urholliset maamieheni sotiivat kuninkaansa ja isänmaansa puolesta, ja minun, joka olen nuori ja voimallinen, täytyy istua kotona takan ääressä ja käyttää lapiota kiväärin siassa. Minua harmittaa sielussa ja sydämessä, isäni, jos minun ainoastaan kaukana on katseleminen, enkä ollenkaan saa ottaa osaa sotaan ja voittoon!"

"Ja myöskin tulia ammutuksi!..." jatkoi isä vihaisella äänellä. "Vanhenen ja heikonen, Rietrikki," lausui hän tynemmällä äänellä; "jos kaatuisit sodassa, kuka sitten pitäisi huolta vanhemmistas, jotka sinua ovat kasvattaneet vanhuudensa tu'eksi ja turvaksi. Onko sinulla sydäntä tehdä äidillesi surua ja mieli pahaa ja valmistaa hänen vanhuudellensa vaivaloisuutta ja köyhyyttä; totisesti et silloin enää olisi poikani!"

Rietrikki, jota isän kovat sanat syvästi liikuttivat, seisoi siinä syvimässä tuskassa. Muuten pulskeat kasvonsa olivat menettäneet elävän värin, kyyneleitä juoksi niitä myöden ja huulensa värisivät liikunnosta. Ei kauvaa toki viipynyt, ennenkuin tointui ja tukahutti sielunsa palavimman toivon, joka kutsui häntä maineen ja urotöiden kentälle.

"Sinulla on oikein, isäni," sanoi hän surullisesti, vaan vakaalla äänellä. "Elämäni uhraan sinulle ja äitilleni enkä ikinä jätä teitä." Viimesiä sanoja sanoessaan, lankesi äänensä ja tuska tuli hänelle suureksi. Kiiruusti riensi hän ulos vapaasen ilmaan, meni syvälle metsään ja ilmoitti sille surunsa ja turhat toivonsa.

Eno Konrad surkutteli häntä ja sanoi kotvasen takaa: "Poika suree itsensä kuoliaaksi, hyvät ystävät, joll'ette anna hänen mennä, minne sielunsa halajaa. Hän on syntynyt sotamieheksi, sanon teille, ja myötään kadutte, jos väkisin pidätätte häntä kotona."

"Mutta, veikkoseni!" huusi äiti tuskalla, "kuinkas taidat meitä siitä moittia, että tahdomme pitää ainoan lapsemme hengissä?"

"Pitää hengissä," virkki Konrad suutuksissa. "Kuinka puhut! Lähetättekös hänen suoraan manalaan, jos annatte hänen mennä sotapalvelukseen? Jos kaikki kuulat sattuisivat, niin isoon aikaan ei olisi ollut sotamiehiä."

"Mutta sanon toki, ett'ei hän pääse pois!" sanoi ukko Hammer vakavasti ja tarkkaan. "Jos isänmaa olisi hädässä, niin puhuisin toisella tavalla, sillä Jumalalle, kuninkaalle ja isänmaalle kernaasti uhraamme rakkaimmankin, kuin meillä on. Vaan nykyään kuninkaamme on hyvillä jaloilla eikä puutu sotamiehiä, jotka sotivat edestänsä; siis ei enää sanaakaan asiasta. Vanhemmilleen ja heidän menestykselle on poika enemmän tarpeesen, kuin kuninkaalle, jok'ei tarvitse häntä. Ja nyt loppu!"

Nämät sanat nostivat kovan painon hellän äidin sydäimestä ja hän hengitti keveämmin. Mutta vanha Konrad, joka sielusta ja sydäimestä oli ollut sotamies, pudisti suuttuneena harmaata päätään, pisti piippuunsa ja katosi ulos ovesta sanaa sanomatta. Hän läksi istumaan lehtimajaan, ajatteli pitkän ajan itsekseen, puhalti suuria savupilviä ilmaan, nauroi välisti itsekseen, jonka jälkeen otsansa rypistyi ja hän puhui itsekseen kaikellaisia ymmärtämättömiä sanoja.

"Sotamies hänestä sittenkin tulee," sanoi hän viimein, lyöden maata puujalallaan. "Olisi hauska nähdä, kuka häntä siitä estää. Mutta mihinkä poika nyt on joutunut? Varmaankin on mennyt metsään. Ilma on kaunis ja matka ei erittäin pitkä; ei lie haitaksi, että minäkin vähäsen liikun."

Ukko nousi, kopisti piipun, pisti sen taskuun ja läksi matkalle. Kylässä kysellen, oliko joku nähnyt Rietrikin, sai tietää hänen menneen metsään päin.

"Kyllä hänen siellä tapaan," aatteli sotavanhus ja käydä nilkutti lähimmäisen kukkulan tykö. Sinne tultuansa pykäsi kuulustelemaan. Syvä huokaus sattui korvaansa; hän käänsi itsensä oikealle pensastoa kohden, ja katsoppa, siellä makasi Rietrikki puun alla ja oli niin vaipunut ajatuksiin, ettei hoksannut enon läsnäoloa, ennenkuin tämä pudisti olkapäätä ja sanoi: "Älä ole yksinkertainen, rakas Rietrikki! Ei mikään puu putoa ensi lyönnillä, ja joka kohta jättää kaiken toivon, kun vastatuuli puhaltaa silmiinsä, se ei ikinä joudu määränpäähän."

"Vaan, rakas eno, kaikki toivoni on kadonnut," sanoi Rietrikki murheellisena. "Olet kuullut, mitä isä sanoi. Silloin kun hän puhuu niin tarkkaan ja painavasti, niin on kaikki järkähtämätön tahtonsa, eikä kukaan ihminen maailmassa taida hänen tahtoansa muuttaa. Ei eno, mun kanssani on loppu! Jäänen rengiksi kaikkina päivinäni, sen siasta, kun muuten ansaitsisin kunniaa ja mainetta Preussian sotajoukossa."

"Minulla on jotain sinulle sanomista," jatkoi eno, kun Rietrikki oli ääneti, ja takin hiallansa hoksaamatonna pyyhki kyyneleen silmästänsä; "Jos olisin siassasi, niin panisin sänttini kokoon, ottaisin mukaan äyrit, jotka olen koonnut ja mitä muuta olen saanut enoltani ja sitten lähtisin keskellä yötä kylästä ja rientäisin suoraan Preussin armeijan tykö. Ymmärrätkö, Rietrikki; niin tekisin siassasi; jok'ei tahdo kuulla, sen täytyy tuntea, näytääppä nyt isällesi ja äitillesi että olet täysi mies ja varsin hyvästi taidat olla oma herrasi ja hallita itseäsi."

Pari minuuttia kiilsivät Rietrikin silmät tavattomalla kiillolla ja rohkeudella, kun eno esitteli hänelle pa'eta, asia, jota itse monta kertaa oli miettinyt; mutta pian sammui taas tämä sattumuksen kipinä, kun järkensä sai vallan tämän pahan tunnon yli.

"Ei eno," sanoi hän vakuudella, "semmoista surua en ai'o tehdä vanhemmilleni että salaa jättäisin huoneensa, että oikein pakenisin ja tahtoansa vastaan rientäisin kuninkaan lippujan alle. Se ei tuottaisi minulle siunausta; päin vastoin, pahatekoni oma-tunto seuraisi minua joka askeleella, ja niinkuin silloin olisin huono lapsi, niin minusta myöskin tulisi huono sotamies. Ei, eno, jok'ei kunnioita isäänsä ja äitiänsä, hänestä kääntää Herra pois kasvonsa, eikä hänelle käy ikinä hyvin, ei tässä eikä tulevassa maailmassa".

Näitä sanoja vastaan ukolla ei ollut mitään sanomista. Muutaman silmänräpäyksen katsasti kummastuneena nuorukaista, tarttui sitten käteensä ja sanoi epäilevällä katsannolla: "Rietrikki, kun kaikkia mietitään, niin sinulla on kaikessa totta ja olet viisaampi kuin minä, vanha enosi, joka olen maailmaa niin paljon koetellut. Toden totta luulen että sinusta tulisi yhtä hyvä saarnaaja kuin sinusta on tuleva hyvä sotamies; sillä sanat juoksevat suustasi niinkuin olisit niitä jo ennen miettinyt. Sen ohessa ole murheeton, ei auta itkeä ja porata poikaseni, kun tulee aika tulee myöskin neuvoa, ja aikaa on vielä kyllä; sota on nykyään alkanut ja niin totisesti kuin nimeni on Konrad, tulee sinusta lopulta toki sotamies!" Rietrikki antoi kernaasti lepyttää itseänsä, varsinkin kun hänen järkevä päänsä ja puhdas sydämensä auttoivat häntä voittamaan kaikkia tuskia, jotka alussa olivat sortaneet ja uhanneet kokonansa voittaa hänen. Hän jutteli vielä kotvasen enon kanssa Itävaltalaisista, Venäläisistä ja muista kansoista, joidenka kanssa juuri *Rietrikki* oli sodassa ja riemuitsi, kun ukko yksipuolisessa innossaan pahasti sokasi heitä kaikkia ja katsoi heitä huonoiksi, pelkääviksi kansoiksi, joita vanha *Rietrikki* kyllä tiesi kurittaa.

"Mutta katsos Preusialaiset," jatkoi vanha sotilas kiiltävin silmin, "ovat toisellaisia miehiä; eivät pelkää itse piruakaan. On toki niidenkin joukossa joku pelkuri, mutta ydin on hyvä, ja kun vanha *Rietrikki* käskää: eteenpäin marsikaat, silloin minulla olisi halu nähdä, mikä rykmentti tekisi vastarintaa meidän sotilaille. Niin, niin Rietrikki saathan vielä kerta itsekin nähdä kuinka asia on, ja muista silloin sanojani, eikö minulla ole oikeus! Vaan käykäämme nyt täältä, aurinko laskee ja äidillä on varmaan ehtoollinen valmiina, emme saa antaa hänen odottaa aivan kauvaa, muuten luulee meidän kummankin lähteneen tiehemme ja nyt paraillaan marsivan armeijan tykö."

Ukko nauroi hyvämielisesti, ja Rietrikki nousi tanterelta auttaaksensa enoa, jonka puujalan tähden oli vaikea nousta omin voimin. Sitten kävivät ääneti kukkulaa myöten alas, kylän läpi kotiin, missä heitä odotettiin tuskalla, etenkin äidin puolelta. Ääneti kävivät pöydälle, joka jo oli valmiina ja söivät ehtoollisensa, sanaakaan virkkamatta sodasta tai Rietrikin turhista toiveista. Viime-mainittu oli erittäin äänetoin, ja meni aikasemmin, kuin tavallisesti makuulle. Sydämensä oli niin täynä, että pelkäsi sen viimein tulvaavan, ja sentähden tahtoi hän kernaimmin yksinäisyydessä mietiskellä vähässä kammarissaan. — Äiti katsahti murheellisesti hänen peräänsä, ja isä sanoi epäilevällä katsannolla: "pelkään saavamme kuulla jotain ikävää pojasta; niin erikummaisena, kuin hän tänäpä on ollut, en ole ikänä häntä nähnyt".

Vanha sotilas korotti olkapäitään ja virkki puoleksi kuuluvalla äänellä: "oma synne! miks'ette anna hänen saada pitää tahtoansa, vaan pidätätte häntä väkisin. Hän tosiaan ei ole luotu kaikkina päivinänsä kiinitettäväksi maa-tilkkaan, jonka päällä on syntynyt. Vaan odottakaa vain! kyllä Herra tietää minkä tekee! — Jos hän tahtoo auttaa Rietrikin määrän päähän, niin ette taida sitä estää! — Hyvää yötä!"

Konrad nousi ylös ja käydä nilkutti kammariinsa. Myöskin vanhemmat menivät levolle; vaan kauvan viipyi ennenkuin äiti nukkui, sillä ei tainnut olla poikansa päälle ajattelematta, ja siitä että hänen innollinen halunsa ei tainnut tulla täytetyksi teki hänelle niin paha, että vuodatti katkerat kyynelät. Kernaasti olisi antanut hänen lähteä joll'eivät katkera eron hetki, pitkä poissa-olonsa ja sodan uhkaavat vaarallisuudet ja hirmut olisi häntä pelättäneet. Niin äitillinen lempeys soti kovan sodan, siksi että viimein hellä uni muutamaksi tunniksi saattoi unohdukseen kaikki tuskat ja katkeruudet.

V.

Talven alussa lensi sanoma niistä voitoista, joita suuri Preusian kuningas *Rietrikki* Lowositsin ja Pirnan tykönä oli hankkinut itselleen vihollistensa yli. — Koko Zettwit'zin kylä vastaanotti ilolla tämän sanoman ja ainoastaan Rietrikki oli murheellinen, kun ei ollut olluna muassa, ja kun kätensä ei saanut olla kuninkaalle avuksi. Vaaleana ja äänetönnä käyskenteli hän ympäri, ja vaikk'ei sanaakaan virkannut surustaan tai salaisista toiveistaan, taisi toki itsekuki perheessä nähdä päältänsä että oli alinomaisessa surussa. Seuraavan kevään ja kesän toimitti hän niinkuin tavallisesti askareitansa, vaikk'ei samalla ahkeruudella kuin ennen; ajatuksensa eivät olleet työssä, vaan lensivät yltä ympäri ja työskentelivät varsin toisten asiain kanssa, kuin kyntämisen, kylvämisen ja sadon kanssa. Kasvonsa tuli aina vaaleammaksi, ruumiinsa laiheemmaksi ja voimattommaksi ja selkiästi näkyi että joku salainen mato närhi elämänsä sisimpää juurta. Äiti hoksasi sen kauheudella, mutta kuu Rietrikki ei sanaakaan virkannut siitä mitä tapahtui sydämessään, niin myöskin hän oli ääneti, niinkuin olisi pelännyt että ainoa sana taitaisi herättää Rietrikin sydämessä salatun kipinän täyteen liekkiin. Myöskin isä ei virkannut, vaan vanha eno piti usein, kun Rietrikki ei ollut lässä, heille kovat rangaistus-saarnat.

"Nyt olette yksipäisydellänne matkaan saattaneet kummallisia asioita", sanoi hän kerran. "Tahdotte kernaasti pitää pojan hengissä ja luulette sen käyvän paraiten laatuun siten, että salaatte hänen vihollisen hauleilta. Vaan mitä olette sen kanssa voittaneet? Ettekö näe että poika laihtuu? Kauaa ei hän enää kestä ja sanon teille että, joll'ei täällä pian tapahdu muutosta asiassa, niin tulette katkerasti katumaan yksipäisyyttänne. Jos olisitte kohta antaneet hänen mennä vanhan *Rietrikin* tykö, niinkuin toivoi, niin olisi hän nyt terve ja raitis ja kentiesi upsieri; sillä sen varmaankin luulen, että hän tulee mainioksi, niinkuin aina olen sanonut. Siis käännäittä nyt toisaalle, hyvät ystävät, ja antakaa hänen mennä; vielä on aika, mutta vuoden ja päivän takaa varmaan on myöhäistä!"

Äiti itki ja epäili mitä päättäisi asiassa, sillä kuinka hyvänsä päätti, oli aina edessään kauhia näkö. Mutta isä piti kiini entisestä tahdostaan ja sanoi: "pojan täytyy jäädä kotiin! Halunsa sota-ammattiin ja sotamies-elämään kyllä autuu, kun tulee vanhemmaksi ja järkevämmäksi. Ja senlaisesta halusta ei kukaan ihminen vielä ole kuollut; ihmeellistä olisi, jos Rietrikkimme olisi ensimmäinen jolle niin sattuisi. Siinä asiassa taidatte olla murheetonna. Kuitenkin poika jää kotiin, niinkuin olen sanonut; ja nyt loppu!"

Vanha eno virkki pari sanaa harmista, pisti piippuunsa ja sytytti sen, kävi pellolle ja alkoi savuja vetämään, niinkuin tahtoi peittää koko maailman tupakkasavuun. Ukko Hammer, joka akkunan läpi näki, kuinka vuoveri murisi, ymmärsi siitä hyvin, kuinka vihastunut hän oli, vaan siitä ei huolinut; ei aikonut hiuskarvaakaan peräytyä siitä, minkä oli kerta sanonut, vaikka vanha sotilas joka päivä polttaisi naulan tupakkaa. — Sillä välin sai Rietrikki enolta tarkkaan tietää mitä isä oli virkannut. Hän huokahti, tuli aina hiljemmäksi ja surullisemmaksi, vaan ei ollenkaan valittanut, eikä sanallakaan suruansa ilmiäntanut, jota olisi taittu pitää sielunsa korkeimman toimen ilmoittajana. Hän vaarinotti vakaasti ja tarkasti käskyn: sinun pitää isääsi ja äitiäs kunnioittaman! — ja siihen luki myöskin totteliaisuuden. Koetti siis aina syvemmäksi sydämeensä vaivuttaa halunsa. Kokonansa toki ei onnistunut, sillä kunnian ja maineen toivo oli aivan voimallinen sisässään, vaan taisi toki jossakussa määrässä rakastetun äitinsä silmiltä salata sydämensä surun ja myöskin tämä asia oli hänestä voitto, jot'ei ollut halveksiminen ja joka toden takaa oli hänelle joksikuksi turvaksi ja rauhaksi.

Semmoisten tapausten alla sattui 1757 vuoden syksy ja talvikuukaudet; ja Schlesiaan, joka tähän asti joksikin oli ollut rauhoitettu sekamelskeistä, marssi Preussialaisia ja Itävaltalaisia rykymentejä toinen toisensa jälkeen. Näytti niinkuin tulisi tapahtumaan joku päätappelu. Niin tapahtui eräänä päivänä marraskuussa, että Rietrikki varhain aamulla ryntäsi sisälle vanhempiansa tykö ja kertoi melkein äänetönnä, että toisella puolen kukkuloita oli kuullut kaukaa kanoonain jyskettä. Ukko Hammer ei ollenkaan uskonut, sillä ei tiennyt, että sotamelske nyt oli muuttanut niin liki koti kyläänsä, mutta Rietrikki väitti kiveen kovaan, ett'ei ollut erehtynyt ja eno, joka pojan ensi sanoja virkkaessa oli kiiruhtanut ulos asiasta selkoa saamaan ja joka nyt palasi, teki kohta asiassa päätteen.

"Että kuninkaamme on joutunut tappeluun vihollisiensa kanssa, on epäilemätön asia," sanoi hän, "toki lienee ainoastaan kahakka eikä päätappelu, sillä semmoseksi on kanoonan jyske aivan heikko. Tahtoisin, Rietrikki, että tekisimme niin, että näkisimme tappelun likemmältä."

Juuri näissä sanoissa ilmestyi Rietrikin salainen toivo, ja epäilyksettä oli hän valmis enoansa seuraamaan. Murheellinen äiti kyllä oli asiata vastaan, vaan isä kohta suostui, ja kuiskasi eukolle korvaan, että paras keino poikaa sotahalustaan lääkitä oli juuri antaa hänen likemältä katsoa sodan hirvuja. "Annappa hänen omin silmin nähdä", sanoi hän, "kuinka verisellä kentällä niin sanoakseni hirmuinen arpaheitto heitetään ihmisten hengistä; annappa hänen nähdä, kuinka rivittäin kuolleina kaatuuvat ja kuinka haavoitetut turhaan apua pyytävät, niin sota-unennäkönsä kyllä haihtuvat, niinkuin sumu ja poika istuu mielellä kotona vanhempiansa tykönä. Annappa hänen mennä, vaimoseni! Kyllä saa muuta nähdä, kuin iloiset sotaleikit, joita pojat laskevat kotona kylässä."

Semmoisia syitä vastaan äitellä ei ollut mitään sanomista; pyysi ainoastaan veljeänsä pitää tarkkaa vaaria Rietrikistänsä, ja antoi sitten kummankin Herran nimessä lähteä matkalle.

Miehuullisesti matkusti nyt Rietrikki enonsa sivulla sotakentälle päin; sydämensä sykki taajempaan, kun kuuli jonku kanoonapamauksen ja tuskamaisesti pelkäsi koko metelin loppuvaksi, ennenkuin pääsivät perille.

"Sen puolesta voit olla murhetonna, poikaseni", vastasi ukko kylmäverisesti. "Tunnen joksikin tappelukentän, jossa tappelevat ja paikka on niin sopimaton, ett'ei tappelu juuri äkkiä pääty. Päästyämme kukkuloille, jossa on hyvä näköala, taidamme kohta tarkkaan saada tietoa kuinka asiain laita on."

Niin pikaisesti, kuin sotavanhuksen puujalan tähden mahdollinen oli, käytiin kukkulalta kukkulalle, siksi, kuin seisivat sen päällä joka oli likinnä tappelukenttää. Hengästyneinä pitkän vaivaloisen marssin jälestä, silmäilivät he nyt, tutkien, kedon yli; siellä kamppaili kaksi väkevää armeijaa, Itävaltalainen ja Preussialainen, toistensa kanssa. Paljon eroavaisista vaatepuvuista taittiin helposti eroittaa sotivat riitapuolet ja ei kauaa viipynytkään ennenkuin Rietrikki tarkalla näöllään ja enon antamilla tiedoilla jo oli tutustunut sodan käynnin kanssa. Siellä ja täällä jyskivät patterit vihollista vastaan ja peittivät ajottain osan tappelukenttää kruutipilviin, jotka raittiit tuulipuuskat taas hajottivat. Tuolla marssi taaja osasto Preussialaista jalkaväkeä vihollisen keskikohtaa vastaan, vaan kova kiväärinvalkea pysäytti sen, ja koko linjaa myöden ammuttiin ehtimiseen järkähtämättömiä Itävaltalaisia vastaan. Ehtimiseen jyski kanoonatuli ja kuulat lensivät molemmin puolin kuoleman ennustajina. Monta sqvadroonaa ratsuväkeä lähetettiin Preussialaisille rykymenteille avuksi auttamaan päälle-ryntämisessä, vaan salaman pikaisuudella heittäytyi muutama Unkarilainen ratsuväki-rykymenti ensimmäisten eteen ja siitä syntyi tappelu, jossa välistäin yksi, välistäin toinen oli voitolla. Viimein Preussilainen ratsuväki peräytyi hyvässä järjestyksessä, suojeltuina battereiltansa, niin että Itävaltalaiset eivät uskaltaneet heitä seurata, ell'eivät tahtoi tulla karteschi-tulelta ammutuiksi, ja jalkaväen oli nyt sotiminen varsin avutta.

"Eno", huusi äkkiä Rietrikki, jonka posket ja silmät punottivat sotahalusta, "miks'ei Preussialainen ratsuväki riennä suon läpi ahon takapuolella ja karkaa vihollisen selkään? Tuokiossa saattaisi murhaavan batterin äänettömiksi ja heittäisi vihollisten koko keskikohdan nurin, jolla jo edestäpäinkin

on niin voimallista karkausta vastustaminen. En voi ymmärtää kuink'ei päällikömmä tottunut silmä huomaa tätä seikkaa!"

"Tietysti ovat sitä jo koettaneet ennen," vastasi ukko järkevästi, "vaan ei lie onnistunut, sillä vaikeata on päästä suon läpi, ja ainoastaan muutamia ihmisiä on näillä tienoilla, jotka sen tarkemmin tuntevat. Mutta myönnän kyllä, poikaseni, että, jos esityksesi toteutuisi, niin tappelu varmaan puolen tunnin takaa päättyisi eduksemme."

"Eno! mun täytyy kohta lähteä ja puhua päällikölle siitä!" huusi Rietrikki levottomalla innolla. "Katsoppa vain, nyt alkaa myöskin jalkaväkemme peräytyä! Totisesti, joll'ei neuvokasta keinoa keksitä, niin päivä meikäläisiltä on mennyt hukkaan!"

"Jää tänne, sanon minä! Eläkö koetakkaan liikkua paikastasi!" sanoi eno, aina eteenpäin silmäillen kenttää. "Äitisi on käskenyt minun pitää sinusta vaarin."

Vaan, ennenkuin ukko oli puheensa lopettanut ja ehtinyt katsoa taakseen, juoksi Rietrikki jo täydessä vauhdissa mäenkukkulaa alas ja riensi suoraan erään ratsuväki-osaston tykö, joka seisoi toisella kukkulalla. Täällä luuli itse päällikön olevan, joka johti koko tappelun, eikä kauaa viipynytkään, ennenkuin Rietrikki sai tietää kuka oikea päällikkö oli. Tämä istui liikkumatta hevosensa selässä, joka oli uljas hiirikko; katsellen kiiltävin silmin tappelu-kentälle päin antoi hän silloin tällöin suullisesti käskyjä käskyläisilleen, jotka silloin kauhealla vauhdilla kiiruhtivat kentän ylitse ja kohta, kuin olivat ehtineet asianomaiselle käskyn-haltialle esittää päällikön antamat käskyt, nähtiin joka kerta uudet liikunnot ja temput, jotka joko matkaan saattivat erinäisen seurauksen tahi kumminkin antoivat uuden vauhdin sodan menolle. Rietrikkimme joka oli paljon hengästynyt äkkisestä juoksustaan, hengähti ensin vähän aikaa ja tarkasteli sillä välin päällikköä tarkemmin. Hän istui liikkumatonna korkean hiirikkonsa selässä ja vaatepukunsa ei ollut likimäärinkään niin loistava, kuin kenraaliensa ja apulaistensa, jotka kunnioituksella odottivat käskyjäänsä. Toki kiilsi iso tähti rinnalla, ja koko olentonsa, koko katsantonsa ilmoittivat hänen syntyneen sotapäälliköksi. Hän näytti joksikin vanhalta. Vartensa oli hoikka ja vähäsen käykässä, kasvonsa, jotka kuvasivat hänen nerokkaan sielunsa, olivat syvissä rypyissä ja näyttivät vähäsen tuikeilta, vaan suurista sinisistä silmistään kiilsi vielä nuoruuden into, ja niin tulinen ja läpikäyvä oli silmä-iskunsa, että Rietrikki oikein pelästyi, kun äkkiä huomasi sen häntä tarkastelevan.

"Kuka olet?" kysyi päällikkö nuorukaista lyhykäisesti ja tuimasti.
"Mitä sinun on asiaa?"

Rietrikki rohkeni kohta astua päällikön eteen, otti kunnioituksella lakin päästänsä ja sanoi: "Herra sotamarsalkki tai kuka lienette, tahdon ainoastaan esitellä teille jotakin.

"Puhuppa siis, mutta lyhykäisesti! Näetsä, ett'ei minulla ole paljon aikaa."

Lyhykäisesti, niinkuin sotapäällikkö käski, kertoi Rietrikki nyt mitä oli nähnyt mäenkukkulalta ja koetti taivuttaa häntä lähettämään osaston ratsuväkeä suon läpi vihollisen selkään.

Nähtävällä kummastuksella katseli päällikkö kaunista, vilkasta nuorukaista halvassa liinatakissaan, sieppasi liivitaskustaan nuuskitoosan ja nuuskasi kerta toisen jälkeen, minuutissa sanaakaan virkkamatta.

"Kuka on sinulle sanonut että äkkinäinen karkaus vihollisen selkään päättää tappelun?" kysyi hän viimein.

"Voi kummaa," sanoi Rietrikki, "sen sanoo paljas järki ja sen ohessa olen vakaa asiasta, sillä vanha enoni, joka kauan on palvellet suurta, rakasta kuningastamme, on suostunut esitykseeni."

"Niin, niin, esitys on hyvä!" sanoi päällikkö ystävällisesti, "olisi jo tehtynäkin, joll'ei olisi melkein mahdotonta päästä tuon kirokun suon läpi; sekä hevoinen että mies vaipuvat ruoppaan."

"Jos tahdotte antaa minun johtaa marssia" huusi Rietrikki innokkaasti, "niin annan pääni, joll'emme puolen tunnin takaa ole vihollisen takana."

Päällikkö katseli taas nuorukaista ja tarkasteli häntä pää-laesta aina varpaasen innokkailla silmillänsä.

"Oletko jo ollut sotapalveluksessa?" kysyi hän sitten äkkiä.

"En vielä," vastasi Rietrikki alakuloisella katsannolla.

"Voi toki, tahtoisin mielelläni sotia suuren kuninkaamme edestä, mutta vanhempani eivät suvaitse. Eikä siis käy laatuun; sillä jos'ei kunnioita isäänsä ja äitiänsä, hänelle ei käy ikinä hyvin!"

"Noh! Noh! kyllä vielä neuvo keksitään," sanoi päällikkö ja taputti Rietriikkiä olkapäälle. "Nyt tahdon kuitenkin sinun antaa näyttää rykymenille tien. Adjutant Redern, astukaa alas; jättäkää hevosenne tälle pojalle. Majuori Ziethen! teidän on vieminen käskyni kenraali Klewitz'ille, että hän puolella ratsuväellä nyt kohta lähtee tänne ahon vasemmalle puolelle, toinen puoli jääköön paikalleen jalkaväelle suojelukseksi."

"Nyt marsch!" Sitten taas kääntyi hän Rietriikkiä päin, kysyen:
"Taidatko ratsastaa."

"Kyllä, herra!" oli vastaus. "Kyllä moni irstainen varsa minun on heittänyt tanterelle, mutta kyllä sen lopulta tein kesyksi."

"Nouseppa siis selkään ja jää tänne niin kauaksi viereeni."

Miehuullisesti nousi Rietriikki hänelle jätetyn kauniin, tulisen hevoisen selkään, ohjasi sitä vakaalla kädellä, kun alussa tahtoi ponnistella, ja katseli nyt tarkasti päällikön sivulla sotamelskeen pitkitystä.

Vielä taisteltiin alinomaa vaihtelevalla menestyksellä ilman päätteellistä seurausta. Itävaltalaisten keskuus piti vielä paikkansa järkähtämättömällä urhoollisuudella eikä yhtä urheain preussialaisten rykymen tien ponnistus tainnut heitä paikailtaan ajaa. Sen lisäksi lähetti vihollinen vielä yhtä päätä yhden rykymen toisen perästä tuleen, kun sitä vastaan preussialaisten koko päävoima jo monta tuntia oli taistellut, mitään apua saamatta.

"Varmaankin on ratsuväen nyt jo aika käydä tappeluhun, joll'emme tahdo tulla häviölle," sanoi päällikkö tulisesti.

"Lähteös nyt poikani matkalle, ja näytäppä että käytät itses miehen tavalla, muuten piru sinun elävältä syököön! — Marsch!"

"Ilman sapelitako herra?" kysyi Rietriikki. "Entä jos täytyy hakata?"

"Niin, oikein! Minua ilahuttaa että myöskin sitä ajattelet... Lainatkaa hänelle sapelinne, majuori Kutzov! Luulen ett'ei poika sitä häväise. Ja kuuleppa, Rietriikki, et saa tappelu-tannerta jättää, ennenkuin olen enemmän ehtinyt kanssasi puhella. Ymmärrätkös sitä? Vanhempasi tahdon myös nähdä. Ja nyt, Jumalan nimeen! hyvästi!"

Sanomattomalla mielellä viittasi päällikkö kädellään jäähyväisiksi ja kunnioittavan, sotatieteellisen honnöörin tehtyä riensi Rietriikki irstaisen hevoisensa selässä kentän yli ja minuutin takaa oli hän ehtinyt sinne, missä ratsuväki odotti hänen johtoansa. Hän lähti kohta kenraali Klewitz'in tykö, jolle muutamalla sanalla antoi tiedon, että marssi kohta alkaisi.

"Vaan oletteko myös vakaa asiastanne, poikani?" kysyi epäilevästi vanha harmaapäa kenraali. "Ajatteleppas, että kaikkein meidän menestyksemme ja vielä enemmänkin tulee sen päälle kuinkas näytät tien."

"Luottakaa minuun, herra kenraali," vastasi Rietriikki kunnioituksella. "Minä tunnen suon joksenkin tarkkaan, ja johdatan teitä niin, ett'eivät hevoiset pahimmissakaan paikoissa vajoa polviin asti."

Rietriikin rehellinen katsanto tuotti uskallusta. Kenraali järjesti retken, ratsasti itse etunenässä Rietriikki sivullaan ja suurella vauhdilla lähdettiin suohon-päin.

Rietriikkimme ei ollut luvannut enempää, kuin taisi täyttää. Useimmissa paikoissa ei ruoppa mennyt kavioinkaan yli ja pahimmissa ei täyteen polviinkaan saakka. Puolessa tunnissa pysähtyi ratsuväki itävaltalaisten takana, jotka eivät vähintäkään sitä aavistaneet, varsinkin kun luulivat suon aivan mahdolliseksi läpikäydä; ja Rietriikki kuiskasi nyt vanhalle kenraalille korvaan: "Vivat! tappelu on voitettu!"

"Kyllä, kiltti poikani! Jumalan avulla!" vastasi Klewitz. "Vaan jääppä nyt tänne, sillä nyt annan soittaa päälle-karkaamaan."

"Jos suvaitsette, niin tahdon kernaammin olla sivullanne," virkki Rietriikki, lieskuvalla silmän-iskulla. "Jo kauvan olen toivonut päästä sotimaan kuninkaani ja isänmaani vihollisia vastaan"

"Hyvin puhuttu urhea poikani! Näen kyllä, ett'et tahdo jättää mitään puolitekeiseksi. Lähtekäämme siis Jumalan nimeen! Eteenpäin pojat! Puhaltakaa rynnäkö! Hurraa!"

Urhokkaan ukon into tarttui myös kohta joka erityiseen ratsurihin. Jok'ainoa aavisti rynnäkön tärkeyden ja jok'ainoa tunsu itsessään että mieluisemmin tahtoi kuolla, kuin peräytyä tappelu-tantereelta. Trumpeetit kaikuivat, upserien korkeaääniset komentosanat vastasivat niitä ja rykymenit

riensivät niinkuin nuolet myrskynä vihollisen keskikohtaa vastaan. Preussialainen päällikkö oli tehnyt kaikki sopivat valmistukset täksi tärkeäksi hetkeksi. Kohta ratsuväen rynnättyä vihollisen selkään astui koko preussialainen sotajoukko yhtä haavaa esiin. Kaikki linjat, jotka ennen liikkumattomina olivat seisoneet tulella, riensivät eteenpäin. Ratsuväki riensi esiin, koko tykistö pyöri jyskeellä savulla peitetyn kedon yli ja pysähtyi vihollisen likeellä sellaisella paikalla, jossa taitaisi matkaan saattaa suurimman hävityksen. Vihollinen hämmästy; väen paljoutensa ei häntä enää pelastanut; kauhea rynnäkö, joka oli niin äkkinäinen ja yhtäaikainen joka taholta, se otti heidän ymmärryksensä, ja kun sen lisäksi vielä havaitsi että takaakinpäin uhattiin niin sekasohina tuli yleiseksi. Äkillinen pelko heikensi entisen urheutensa; enimmän pelästyneet heittivät pois aseensa ja huusivat: "Pelastakoon itsensä ken taitaa." Tuokiassa loppui kaikki järjestys, eitä mikään komento auttanut, ei myöskään taittu erottaa päälysmiesten käskyjä ja viidessä minuutissa oli vihollinen samalta sotatantereelta, jota äsken niin miehuullisesti puolustivat. Taistellus varsin loppui ja nyt alkoi takaa-ajaminen. Ratsuväki otti silmänräpäyksessä vihollisen batterit, joidenka hoitajat, kun paetessaan tekivät vastarintaa, armotta tapettiin. Tuhansittain vihollisia otettiin vankiksi ja melkein yhtä monta kaatui vainojien miekoilla; vähin osa pääsi pakoon. Preussialaiset saivat täydellisen voiton voimakkaamman vihollisen yli.

Vasta tunnin päästä palasivat ne rykymetit, joita Rietriikki oli seuranut tappellutantereelle. Veri juoksi vähäisestä haavoituksesta vasemmassa käsivarressa, mutta siitä ei huolinut, vaan kasvonsa loistivat voitto-ilosta sen ylitse, että esityksensä onnellisesti oli päättynyt. Vanha kenraali Klewitz, jonka rinnalla hän alinomaan ratsasti, katseli silloin tällöin hyväntahtoisesti nuorukaista, jota tämä ei toki havainnut. Sillä tavoin joutuivat sille kohtaa tannerta, missä ylipäällikkö oli ja anteli joukon lentosanomia, joita muutamat ratsumiehet vastaanottivat ja salaman pikaisuudella veivät joka taholle voittoa ilmoittaaksi. Päällikön läheelle olivat useimmat rykymetit pysänneet ja Rietrikillä oli tilaisuus silmäillä tappelu kenttää, joka näöltänsä oli erittäin kirjava. Siellä ja täällä seisoj joukko sotamiehiä, pitäen silmää aseettomista sotavangeista, joidenka luku joka minuutti eneni. Tohtoorit ja haavalääkärit kulkivat tantereen yli, hakien haavotettuja, joille antoivat apunsa, jos olivat ystäviä tai vihollisia. Aseita, rikkeimiä tykkeitä, kaatunneita ihmisiä ja hevoisia makasi sekaisin, todistaen suurta sekaannusta ja kauhistusta. Niin kauas kuin silmä kannatti, nähtiin vielä pakenevia vihollisia takaa-ajavia preussialaisia. Siellä ja täällä kaikui vielä kivärin pamauksia, kun vihollinen koetti tehdä vastarintaa, vaan ei kauvaa kestänyt. Lähetteläisiä lähetettiin joka taholle käskemään laa'ta takaa-ajamista. Rykymetit jotka olivat vihollista ajaneet takaa palasivat nyt tappelukentälle ja järjestivät itsensä hyvään järjestykseen. Vihollisilta otetut kanoonat ja kruutivaunut ynnä muuta koottiin yhteen paikkaan ja järjestys näytti taas tulevan äärettömän sekasorron siaan.

Rietriikkimme, joka vielä alinomaan uuteliasti silmäili, mitä tapahtui ympärillään, tunsu yht'äkkiä; että joku tarttui käsivarteensa ja sai nähdä vanhan Kenraali Klewitzin joka lyhykäisestii, vaan ystävällisesti kehoitti häntä tekemään hänelle seuraa. He ratsastivat päällikön tykö, joka nyt istui kenttätuolilla suuri rumpu edessään ja kirjoitti paraikaa viimeiset lentosanommat. Heti lopetettuansa nousi hän ylös ja kiiruhti kenraalin ja Rietriikin tykö, jotka olivat astuneet hevostensa selästä ja nyt kunnioituksella olivat muutaman askeleen päässä. Taputtaen ystävällisesti kenraalia olkapäälle sanoi hän:

"Olette Klewitz, tässä tappelussa käyttäineet hyvin! Miehen tavalla kävitte vihollisen kimppuun ja urhokas rynnäköne päätti tappelun. Kiitän teitä, kenraali!"

"Pyydän anteeksi, Teidän Majesteettinne," vastasi Klewitz, jolloin Rietriikki tuli aivan hämmästyksiin tästä kenraalin puheesta havaittuansa, että seisoj kuninkaansa edessä, "pyyhän anteeksi! Tämä ylistys ei tule minuun, vaan tämän urhokkaan nuorukaisen osaksi, jok'ei ainoastaan vahingotta näyttänyt meitä suon läpi, vaan myöskin äyllänsä ja urhoollisuudellaan pelasti henkeni. Sotametelin alla tulii käsikahakkan kahden kyrassierin kanssa ja minä vanha mies en suinkaan kauaa olisi tainnut taistella niitä vastaan, joll'ei nuori seurakumppanini olisi tullut kun myrsky ja paiskanut maahan viholliseni, jota tehdessä itse tuli haavoitetuksi, vaan ei siitä huolien voi minun takasin armeijan tykö. Tämä oli Itävaltalaisten viimeinen vastarinta; kohta sen jälkeen pötkivät pakoon. Vaan täydellistä voittoa en olisi nähnyt, ell'ei tämä poika olisi ollut."

Kuningas seisoj liikkumatta paikallaan, vaan nuuskasi ehtimiseen, silmäillen silloin tällöin Rietriikkiä, joka ujona ja punastuneena tuskin uskalsi silmiänsä maasta nostaa.

"Harmillista!" sanoi kuningas viimein, "tuo olisi hyvä sotamies! vaan ei pääse siksi; vanhemmat eivät suvaitse. Tyhmyksiä! Juuri semmoisten miesten puuttessa olen. Minun täytyy itse puhutella vanhempia".

Joutuisasti antoi hän vielä muutamia käskyjä sotajoukon kokoamisesta, järjestämisestä, ja lähtemisestä pää-armeijan tykö, jonka pää-lepopaikka oli kauempana etelässä ja nousi sitten taas hiirikonsa selkään, käskein muutamia adjutantia seuraamaan.

"Ei meillä ole mitään enää täällä tekemisiä" sanoi hän. "Meteli on loppunut ja takaa-ajamisesta ei ele mitään hyötyä. Päättappelu tulee piakkoin tapahtumaan; se on päättävä kuka jää Schlesian herraksi.

Tulkaa kanssani, Klewitz ja sinä, Rietriikki, vieppä meitä suorimpaa tietä kylääsi. Minun täytyy tuntea niin uljaan pojan vanhemmat".

Melkein hourupäisenä kunninkaan armollisesta käyttämisestä ja ennakolta jo mielissään kuninkaan käynnistä vanhempiensa tykönä jonka seurauksen aavisti, hyppäsi hän rajusti hevosensa selkään ja vei Hänen Majesteettinsa ynnä seuraajansa lyhintä ja parasta tietä vanhempiensa tuvan tykö. Tänne oli myöskin vanha eno jo palannut, kun mielestään oli nähnyt sisarensa pojan ajavan vihollisia takaa ja kertoi juuri par'aikaa, mitä kummia Rietriikki oli matkaansaattanut tappellutanterella. Mutta silmäiltyä ulos akkunasta lopetti hän yht'äkkiä kertomuksensa ja sanoi: "mutta mitäpä nyt puhelen! Tuollapa poika tulee ratsastaen, ja — totta vieköön! — jälessänsä tulee Hänen Majestettinsa, armollinen vanha Rietriikkimme koko seuransa kanssa. Valmistaitkaa nyt vastaanottamaan, hyvät ystävät! Sillä juuri teille, eikä muille kuningas tulee!"

Rietriikin vanhemmat hämmästyivät niin tästä odottamattomasta tulosta, ett'eivät kohta tainneet tulla järkiinsä. Ennenkuin olivat päässeet hämmästyksistään, astui suuri *Rietriikki* jo kauniisen kammioon, silmäili ympäri, tarkastellen, ja ymmärsi kohta kysymättä, että oikeat henkilöt oli edessään.

"Ukko Hammer", sanoi hän, lähestyessään häntä, "olette varmaan aika mies, kun olette tuommoisen uljaan pojan kasvattaneet. Poika kunnioittaa isäänsä ja äitiänsä ja tietää totella. Vahingoksi, ette anna hänen tulla sotamieheksi! Minä olisin muuten mielelläni tahtonut häntä. Tarvitsen semmoisia miehiä. Juuri semmoisia olemme paitsi. Vaan en tahdo teitä pakottaa, ukko Hammer. Te olette isäntä perheessänne eikä siinä asiassa kuninkaallannekaan ole mitään sanomista."

"Voi Teidän Majesteettinne!" huokasi vanha Hammer, kuninkaan hyvyydeltä voitettuna, ja vuodattaen isoja itkukyöneleitä sanoi hän: "Jos poika kelpaa joksikin, ottakaa häntä Herran nimessä! Jumalan, kuninkaan ja isänmaan edestä ei mikään saa olla meille kallisarvoista."

"Mutta mitä te asiasta sanotte, akka pieni?" sanoi kuningas ystävällisesti kääntyen akan puoleen. "Suvaitsetteko myöskin hyvällä tahdolla, että poika lähtee?"

"Kyllä, ja siunauksella kaupan päälle," vastasi äiti hellällä, vaan joksenkin vakaalla äänellä. "Jo kauan on ollut pojan salainen toivo palvella kuningastansa, ja kun Teidän Majesteettinne pitää hänen kelvollisena taistella edestänne, niin lähteköön Jumalan nimeen!"

"Oi Isäni!... Voi Äitini!" huokasi Rietriikki ihastuksissaan ja sulki korkeasti rakastetut vanhempansa syleensä. "Ilolla ja surulla jätän nyt teidät, koska näen, että Jumalan tahto vie minut sotamelskeeseen."

Sillä välin kuiskasivat kuningas ja Klewitz toistensa kanssa, jonka jälkeen edellinen taas kääntyi koossa olevaan joukkoon päin, johonka vanhemmat ja poika olivat yhdistyneet. "Jättäkää jo sillensä, hyvät ystävät", sanoi hän. "Meidän on matkustaminen edemmäksi, ukko Hammer, ja poikanne ei saa jäädä jälkeensä. Pojan urhollisen ja järkevän käyttämisen tähden nimitän hänen yli-luutnantiksi ja tämä vanha Klewitz tahtoo hänen adjutantiksensa. Jos aina käyttäit niin hyvin kun tänäpä, luutnantti Rietriikki, niin olet onnen löytävä, sillä minussa ja vanhassa Klewitzissä on sinulla kaksi hyväntahtoista suositeljaa."

Sekä vanhemmat että Rietriikki lankesivat polvilleen, kuninkaan jalkojen eteen, ja toivat esiin kiitöksensä, mutta vanha eno pyhki kyynelen harmaista viiksistään ja virki tyytymättömänä, "voi onnettomuutta! tätä en voi kärsiä!"

"Mikäpä teille on vasten mieltä vanha harmaa-parta?" kysyi kuningas, joka oli kuullut hänen sanansa, "ettekö tahdo että sisarenne poika, jonka niin hyvin olette opettaneet, seuraa meitä tappelu tanterelle?"

"Jumala varjelkoon minua, teidän Majesteettinne! Sepä juuri oli innokas toivoni. Vaan se asia ett'en minä vanha raajarikko enää taida taistella kuninkaani edestä, — pahuus vieköön minua harmittaa. Kirottu puujalkani on syy siihen, eikä mikään muu, teidän Majesteettinne!"

"Ole ääneti siitä asiasta", vastasi kuningas tuikeasti, vaan hyvän-laitaisella katsannolla, "olet rehellisesti tehnyt velvollisuutesi isänmaata kohtaan. Kyllä sinut tunnen, ala upsieri Konrad Wallan. Sääresi hukkasit Soor'in tappelussa, jossa Preusialaiseni niin urhollisesti taistelivat. Olit aina ensimmäisiä, kun vihollista vastaan mentiin. En ole sinua unhottanut. Saat elatus rahan ja voit elää siitä. Mutta tässä saat jotain erinästä, muistoksi vanhalta *Rietrikiltä*; sen saat pojan tähden, jonka olet tehnyt niin järkeväksi ja uljaaksi; oppilaisesi on tänäpä voittanut tappelun. Ja nyt jää hyvästi!" Kuningas oli ottanut kellonsa taskustaan ja antoi sen sotavanhukselle käteen.

Harmaantunut sotilas seiso siinä vaaleana ja liikkumattomana niinkuin patsas; ainoastaan rintansa aleni ja yleni rajusti ja ilmotti mikä ilon myrsky liikutti sisustansa. — Nyt kuningas ja seuransa ynnä Rietriikki lähtivät kammarista, nousivat taas hevosensa selkään ja riensivät tiehensä tuulen pikaisuudella. Vasta sitten, kuin kavion lyönnit kuuluivat kaukaa, pääsi eno taas hämmästyksistään. "Pahuus vieköön!"

huusi hän, "eläköön ... kauan vanha *Rietrikki* ... jok'ei ilolla anna ampua itseänsä hänen edestänsä on kurja mies!"

Eukko Hammer nojasi ukkonsa rintaa vasten ja itki puoleksi ilosta, puoleksi surusta. Ne ylistys sanat, jotka poikansa oli saanut kuninkaan omasta suusta, ilahutti häntä, samalla kertaa kuin äkkinäinen ero antoi sydämellensä surua. Mutta ukko Hammer ja vanha Konrad tiesivät piakkoin lepyyttää hänen. Toki löysi hän paraamman turvan, kun ajatuksillaan kääntyi Jumalan tykö ja uskoi hänen haltuunsa rakkaimman mitä hänellä oli maan päällä. Hän näki Jumalan tahdon tässä tapauksessa, joka niinkuin tuulenpuuska vei pojan perheestä ja luottamuksensa Jumalan johtoon ja asian hyvään päättymiseen oli niin järkähtämätön, että pian leppyi surussaan.

Ukko Hammer ajatteli, niinkuin hänkin. Kuninkaan sanat olivat hänen vakuuttaneet siitä, että Rietrikki nyt oli oikeassa ammatissaan eikä järkevä ukko muuta toivonutkaan. "Herra on hänen meiltä ottanut," sanoi hän. "Herra on hänen myöskin varjeleva ja käsiimme takasintuova."

Vaan ei kukaan koko perheessä toki ollut niin onnellinen, kuin vanha Konrad, hän oli kuin seitsemännessä taivaassa. Kuninkaan lahja ilahutti häntä enemmän, kuin sanoa saattoi ja se seikka että Rietrikkinsä toki lopulla tuli sotamieheksi ja sen lisäksi upsieriksi kohta alussa, saattoi hänen varsin ihastuksiin. "Odottakaapa vain," sanoi hän, "niin varmaan, kuin nimeni on Konrad, tulee poika kenraaliksi ennen sodan loppua! se, jota kuningas hyväilee, on onnen saava, jos tahtoo tai ei. Hyvät ystävät, tämä oli kaunis päivä meille kaikille!"

"Niin oli!" virkki ukko Hammer ilosta säteilevällä katsannolla ja myöskin akka myöntyi, sillä hän toivoi, että Jumala johtaisi kaikki hyvään loppuun.

VI.

Hubertsburg'in rauha teki toivotun lopun seitsen vuotisen sodan kärsimyksille. Vanha *Rietrikki* palasi pääkaupunkiinsa ja kanssansa ne kenraalit ja upsierit, joidenka ei tarvinnut lähteä korttieriin kaukaisiin maakuntiin. Mitä Rietrikki Hammer'in koskee, oli enon ennustus toteentunut. Rietrikki jonka urotöitä suuren kuninkaan silmä tarkasteli, oli viime sotaretkessä tullut kenraaliksi ja todella olikin väsymättömällä virka-innollaan, pelkäämättömällä urhoollisuudellaan, usein näytetyllä järkevyydellään ja neuvollisuudellaan rehellisesti ansainnut tämän korkean arvon. Kun osastollaan oli tullut Berlin'iin, lahjoitti kuningas hänelle suuren komean huone-rivin, täydellisesti sisustettu ja täysillä huonekaluilla ja sanoi pilkaton, ett'ei nyt enää kauvaa saisi kenraalille puuttua rouvaa, joka pitäisi kaikki hyvässä järjestyksessä.

"Pyydän anteeksi teidän Majesteettinne," vastasi Rietrikki, "myöskin nuoren miehen on toimeen tuleminen omin neuvoin. Jos teidän Majesteettinne olisi niin armollinen ja joku päivä tulevalla viikolla tulisi tyköni päivälliselle, niin kyllä näkyisi, tulenko toimeen vaiko en."

"Hyvä kenraali Hammer," sanoi kuningas, "kyllä noudatan käskyänne. Mutta", lisäsi hän pilkaton, "katsokaa vain eteenne, ett'en löydä mitään syytä tyytymättömyyteen."

Onnellisena kuninkaan armosta ja hyvydestä kiiruhti kenraali kotiin, puhui kokillensa asiasta ja kehoitti häntä tekemään parastansa, että kuningas pysyisi hyvissä mielin. Kokki lupasi tehdä parastansa ja päivää ennen pitoja kulkivat kenraalin palveliat ympäri kaupunkia käskemässä puoliseksi niitä sotakumpaneita, joita pidettiin sen arvoisina, että taisivat istua kuninkaan kanssa samalla ruokapöydällä. Vaikka enin osa heistä oli urhoollisia ja rehellisiä miehiä, oli toki niiden joukossa muutamia, jotka pitivät nuorta kenraalia vähäpätöisenä eivätkä tahtoneet antaa hänelle täyttä arvoa, ainoastaan sentähden, että hän oli alaista sukuperää eikä niinkuin he, vanhaa aatelis sukua. Tämän Rietrikki Hammer tiesi varsin hyvin ja myöskin tarkka-näköinen kuningas, jonka katsahus ei jättänyt mitään huomaamatta, oli jo kauvan sen huomannut. Usein puhui hän siitä, ett'ei aatelisuus suinkaan tee ketään hyväksi mieheksi, vaan päin vastoin hyvät avut antavat aatelille arvon. Tätä kuulusteli nämät herrat varsin kuuliaasti ja näytti kuin olisivat mieltyneet kuninkaan sanoihin, mutta niin pian kun hän käänsi selkensä, ajattelivat he yhteen ja jupisivat: aateli toki aina on aateli ja ett'ei mitkään avut maailmassa toki ole aatelisuuden arvoiset. Silloin silmäilivät he salaa nuorta kenraali Hammer'ia, joka ylpeästi korotti itsensä eikä ollut huolivanansa aatelisten herrojen naurettavista epäluuloista. Kovasti toki häntä harmitti, kun hyviä avujansa niin unohdettiin, ainoastaan sen tähden ett'ei kätkeystä ollut saanut tuota vähäistä sanaa "von" nimensä eteen.

Varmaankin eivät ylpeät herrat olisi kuunnelleet yhteiskansaisen kenraalin käskyä, ell'eivät aikansa

olisi saaneet tietää, että kuningas itse aikoi kunnioittaa nuorta kenraalia läsnäolollaan. Siis leppyivät sillä ajatuksella, että mikä sopi kuninkaalle, ei myöskään heitä hävähäisi ja joka mies tuli määrättyyn aikaan saapuville Hammer'in kartanoon. Kenraali oli kaikkia kohtaan ystävällinen ja hyväntahtoinen isäntä ja koetti paraalla tavalla jatkaa puhetta, siksi, kuin kuningas tuli. Kunnioituksella kiiruhtaen häntä vastaanottamaan, kiitti hän häntä korkeasta kunniasta, joka hänelle oli tapahtunut, ja vei hänen saliin, jossa muut vieraat juhlapuvuissa odottivat kuninkaan tuloa. Vanha *Rietrikki* tervehti ystävällisesti urhoollisia sotilaitansa ja sanoi pilkaten: "Minua ilahuttaa, kun näen teidät kaikki täällä kokoontuneina. Nyt taas tapahtuu meteli, vaan tämä kerta ilman vahingotta; sillä nyt käydään vihollisen kimppuun, jok'ei taida puolustaa itseänsä. Asiaan siis ryhtykäämme! Jos tahdotte."

Herrat kumarsivat syvään, ruokasalin ovet avattiin ja käytiin ruuvalle. Kuningas istui kunniaistuimelle ja vieressänsä täytyi isännän istua ja muun sotapäällikön, jota juuri *Rietrikki* piti suuressa arvossa. Seuraaville istuimilla istuttiin arvon jälkeen, mutta sen ohessa istuttiin kuinka sattui.

"Olette asianne hyvin toimittaneet kenraali Hammer", sanoi kuningas, kun silmäili hyvin järjestettyä ruokapöytää. "Todella luulen sopivanne yhtähyvin huvittajaksi (maître de plaisir) kuin kenraaliksi; toki se ei ole suuresta arvosta," sanoi kuningas vakaasti, "sillä melkein jok'ainoa aatelis herroistani sopii siksi, vaikk'ei ikinä kelpaisi kenraaliksi, jos taas saisimmekin kolmekymmenvuotisen sodan. Niin herrani, niinkuin hyvin tiedätte, ei kenraaliksi päästä niin helposti, ja sentähden myöskin kunnioitan isäntäämme, joka ainoastaan omasta ansiostansa on päässyt niin korkealle."

Moni silmä katseli hämyllä alaspäin, kun uroskuningas niin korkealle ylisti nuoren kenraalin kunniaa ja muutama katui että aina oli nuorta kenraalia ylenkatsonnut. Vaan kuningas, joka varsin hyvin huomasi yleisen pulan ja täyteen määrään muistutuksillaan jo oli tullut aikomuksensa perille, alkoi kohta puhua muista asioista ja kohta täyttä vauhtia muistutettiin äsken lopetetun sodan tärkeimpiä tapauksia, jossa vähäsen jok'ainoa kokoontuneista oli ollut lässä.

Par'aikaa kuin puhuttiin kuului ulkomaisesta huoneesta korkea-äänisiä ääniä, kuningas kuunteli ja myöskin muut. Kuului, kuin joku olisi väkisin tahtonut päästä sisään, vaan palveliain olevan asiata vastaan.

"Perkele vieköön," kuului nyt erään syvän äänen huutavan, kaukaisen ukkosen jyrinän kaltaisesti, "ettekö ymmärrä, talrikinnuoliat, että meidän täytyy päästä sisään. Herra kenraali on meitä käsenyt eikä suinkaan tahdo, että vieraansa, erittäin tämmöiset vieraat, jää oven ulkopuolelle!"

"Jumala taivahassa! Teidän Majesteettinne!" sanoi nyt kenraali Hammer. kuninkaalle niin korkeasti, että kaikki sen kuulivat, "se on Konrad enoni, alaupsieri Wallan ja varmaan hänellä on vanhat vanhempani muassansa!"

Kuningas silmäili pöytä-naapuriansa, joka sisällisestä liukuinnosta tuli välisti vaaleaksi, välisti punaiseksi ja värisi koko ruumissaan, hän jok'ei ikinä ollut pelännyt pahimpaakaan kanoonantulta. "Mutta ilahuttaa, että he ovat täällä," sanoi suuri *Rietrikki*, ja tuommoiset rakkaat vieraat ovat varmaan teillekin tervetulleet. Älkää minusta huoliko, vaan tehkää asiassanne, kuinka halajatte."

"Voi Jumalani! Jos teidän Majesteettinne suvaitsee," sanoi Rietrikki Hammer, "niin en voi antaa vanhat vanhempani kauan seisoa oven ulkopuolella."

"Päästäppä net siis sisään," sanoi kuningas ja silmäili tarkkaan kokoontuneita vieraita, joista muutamat eivät tainneet olla nauramatta.

Silmänräpäyksessä nousi Rietrikki tuoilta, viittasi erälle palvelialle päästää uudet vieraat sisälle ja riensi heitä vastaan korkealla ilohuudolla, kun tunsu heissä vanhat vanhempansa ja enonsa Konradin. Hän lensi äitinsä kaulaan, halasi ilokyyneleissä isäänsä ja vanhaa enoansa ja näytti varsin unohtaneen, mikä korkea vieras oli huoneessaan. Eno häntä viimein siitä muistutti; sillä vanhemmat eivät myöskään ilossaan muuta muistaneet, kuin rakasta poikaansa, jonka Jumala niin armollisesti oli varjelut kaikissa sodan vaaroissa.

Rietrikki katsahti nyt ujoillen vieraitansa, heti paikalla päätti hän ottaa yhden vanhemmista kumpaankin käteensä; hän vei net kuninkaan eteen, joka silmin-nähtävällä liikunnolla oli katsellut heidän yhteentuloa, ja lankesi polvilleen.

"Teidän Majesteettinne!" huokasi hän, kyöneleitä vuodattaen, "tämä on isäni ja tämä äitini, joita niin paljon rakastan — suokaapa anteeksi, että iloinen toinen toisemme kohtaaminen saati minun unohtamaan..."

Kuningas nousi istuimeltaan ja kummastuneina katselivat kokoontuneet vieraat häntä.

"Kenraali Hammer," sanoi hän juhlallisesti, "ainoastaan Jumalan, ei ihmisten edessä tulee langeta

polvilleen, nouskaapa siis ylös! Ei teidän tarvitse mitäkään asiata pyytää anteeksi. Olette meille toimittaneet suuren ilon, ja me kiitämme teitä siitä. Nykyisessä loistossanne ette ole unohtaneet muinaista köyhyyttä ja alhaisuuttanne; ette häpee vanhempianne, jotka nuoruudessaanne ovat teitä kasvattaneet ja holhonneet ja opetuksillaan ja neuvoillaan valmistaneet teitä siksi, kuin nyt olette. Joka kunnioittaa isäänsä ja äitiänsä niin kuin te olette tehneet, hän on Jumalalle otollinen. Tänne, herrani," jatkoi kuningas, kääntyen tähdillä ja rihmoilla kunnioitetuille vieraille, "katsokaa tänne kunnioituksella!... Tässä ovat net vanhemmat jotka ovat, preussian armeijalle, jonka päällikkö minä olen, lahjoittaneet yhden sen paraista kenraaleista. Semmoisesta lahjasta meidän on kiittäminen ja teiltä, kenraali Hammar, vaadin sen kunnian-osoituksen, että annatte vanhempanne ja vanhan uskollisen ystävänne istua ruualle vieressäni."

Nuoren kenraalin ihastusta näistä kuninkaan sanoista ei taideta sanoilla sanoa. Myöskin vanhat vanhemmat olivat ihastuksissaan ja Konrad Wallan melkein tukahtui ilokyyneleihin. "Perkele vieköön!" sanoi hän viimein, "minua harmittaa aina kuolemaan, kun en ole tullut kuoliaaksi ammutuksi semmoisen kuninkaan edestä!"

"Mitä parempaa on, vanha sotauros!" vastasi kuningas nauraen, "sopii meidän pitää jo tapahtuneena. Mutta nyt sun täytyy istua alas ja kertoa meilleki vähäsen, kuinka lailla olet kasvattanut sisaresipojan niin urheaksi sotamieheksi!"

Rietrikkimme vanhemmat olivat jo istuneet alas kuninkaan kummallekin puolelle ja myöskin vanhan Konradin täytyi istua aivan hänen vierehensä. Kummaa oli katsella näitä halvasti vaatetettuja ihmisiä korkeasukuisten, hopeasta ja kullasta hohtavain soturein joukossa, ja yksinkertainen talonpojankansa näkyi myös itse tämän huomaavan. Vaan kuninkaan ystävällisyys pian poisti tämän ujoutensa eikä kauaa viipynytkään, ennenkuin puhelivat yhtä vapaasti ja järkevästi, kuin jos olisivat istunneet kotona kahvipöytänsä ääressä. Kuningas kuunteli heitä erinomaisella tyytyväisyydellä ja myöskin korkeasukuiset herrat ymmärsivät ja tunsivat lopulta ett'eivät tarvinneet hävetä istua samassa pöydässä kuin nämät ihmiset, joidenka suurin koristus oli sydämellinen rakkautensa isänmaata ja kuningasta kohtaan, tarkka rehellisyytensä ja syvä ja sydämellinen jumalaisuutensa. Ei kukaan enää pilkaten nauranut, vaan jok'ainoa rupesi aina enemmän kunnioittamaan tätä poikaa, joka ei ainoastaan ei hävennyt köyhiä, rehellisiä vanhempiansa, vaan myöskin epäluuloista huolimatta, julkisesti osotti heille kaikellaista kunnioitusta ja rakkautta.

Lopulta kuningas nousi istuimeltaan poismennäksensä; mutta ennenkuin lähti, kääntyi kerran vielä Rietrikin vanhempia kohden ja sanoi sydämellisesti: "Muistakaa ett'ette ennen jätä Berlin'iä, ennenkuin olette käyneet vanhaa kuningastanne tervehtimässä! Käsken teitä tyköni, ja pidän kunniana olla isäntänänne. Ja teidän, kenraali Hammer, täytyy olla iloinen siitä, että Jumala on teille antanut kiitollisen sydämen vanhempianne kohtaan; jos olisitte heitä hävennyt, ette enää olisi ollut ystäväni. Ja te herrani," jatkoi hän, kääntyen korkeasukuisia herroja kohden, "taidatte näistä pidoista viedä kotiin hyvän opetuksen, jonka kenraali Hammer rehellisesti on noudattanut: sinun pitää kunnioittaman isääsi ja äitiäsi että sinulle käy hyvin tässä maailmassa! Tätä käskyä kenraali ei ole ikinä unohtannut ja näette, että se hänen suhteensa täyteen määrään on toteutunut. Hän on kunnioittanut isäänsä ja äitiänsä kaikkina päivinänsä, ja onni on, niinkuin ennen olemme nähneet, ja myöskin nyt näemme, seurannut häntä. Hyvästi, herrani!"

Kuningas katosi ja korkeaääninen riemuhuuto kajahutti jäljissänsä. Vanha Konrad huusi täydestä kurkusta, sydämensä pohjasta. Myöskin muut vieraat lähtivät kotiin ja jättivät Rietrikin yksinänsä vanhempiansa kanssa. Silloin alkoi ilo ja halaamiset uudesti ja nyt vasta ruvettiin molemmin puolin kyselemään ja kertomaan; vaan mitä toisillensa kertoivat arvatkoon itsekukin, sillä kertomuksemme on nyt loppu. Lisäämme ainoastaan, ett'ei Rietrikki enää päästänyt vanhempia ja enoaan tyköänsä, vaan että he vielä monta vuotta elivät yhdessä oikein hupaista ja onnellista elämää. Kuninkaan alinomainen suosio kiilsi aurinkona näiden peräti onnellisten ihmisten seassa, eikä Rietrikki ikinä unohtanut tätä käskyä: "Sinun pitää kunnioittamaan isääsi ja äitiäsi, että *menestyisit* ja kauan eläisit maan päällä".

Seuraa hänen esimerkkiänsä, rakas lukia, niin tulet yhtä onnelliseksi kuin hän!

*** END OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK HYVÄ POIKA JA KELPO SOTAMIES ELI SYDÄN
OIKEASSA PAIKASSA ***

Updated editions will replace the previous one—the old editions will be renamed.

Creating the works from print editions not protected by U.S. copyright law means that no one owns a United States copyright in these works, so the Foundation (and you!) can copy and distribute it in the United States without permission and without paying copyright royalties. Special rules, set forth in the General Terms of Use part of this license, apply to copying and distributing Project Gutenberg™ electronic works to protect the PROJECT GUTENBERG™ concept and trademark. Project Gutenberg is a registered trademark, and may not be used if you charge for an eBook, except by following the terms of the trademark license, including paying royalties for use of the Project Gutenberg trademark. If you do not charge anything for copies of this eBook, complying with the trademark license is very easy. You

may use this eBook for nearly any purpose such as creation of derivative works, reports, performances and research. Project Gutenberg eBooks may be modified and printed and given away—you may do practically ANYTHING in the United States with eBooks not protected by U.S. copyright law. Redistribution is subject to the trademark license, especially commercial redistribution.

START: FULL LICENSE

THE FULL PROJECT GUTENBERG LICENSE

PLEASE READ THIS BEFORE YOU DISTRIBUTE OR USE THIS WORK

To protect the Project Gutenberg™ mission of promoting the free distribution of electronic works, by using or distributing this work (or any other work associated in any way with the phrase “Project Gutenberg”), you agree to comply with all the terms of the Full Project Gutenberg™ License available with this file or online at www.gutenberg.org/license.

Section 1. General Terms of Use and Redistributing Project Gutenberg™ electronic works

1.A. By reading or using any part of this Project Gutenberg™ electronic work, you indicate that you have read, understand, agree to and accept all the terms of this license and intellectual property (trademark/copyright) agreement. If you do not agree to abide by all the terms of this agreement, you must cease using and return or destroy all copies of Project Gutenberg™ electronic works in your possession. If you paid a fee for obtaining a copy of or access to a Project Gutenberg™ electronic work and you do not agree to be bound by the terms of this agreement, you may obtain a refund from the person or entity to whom you paid the fee as set forth in paragraph 1.E.8.

1.B. “Project Gutenberg” is a registered trademark. It may only be used on or associated in any way with an electronic work by people who agree to be bound by the terms of this agreement. There are a few things that you can do with most Project Gutenberg™ electronic works even without complying with the full terms of this agreement. See paragraph 1.C below. There are a lot of things you can do with Project Gutenberg™ electronic works if you follow the terms of this agreement and help preserve free future access to Project Gutenberg™ electronic works. See paragraph 1.E below.

1.C. The Project Gutenberg Literary Archive Foundation (“the Foundation” or PGLAF), owns a compilation copyright in the collection of Project Gutenberg™ electronic works. Nearly all the individual works in the collection are in the public domain in the United States. If an individual work is unprotected by copyright law in the United States and you are located in the United States, we do not claim a right to prevent you from copying, distributing, performing, displaying or creating derivative works based on the work as long as all references to Project Gutenberg are removed. Of course, we hope that you will support the Project Gutenberg™ mission of promoting free access to electronic works by freely sharing Project Gutenberg™ works in compliance with the terms of this agreement for keeping the Project Gutenberg™ name associated with the work. You can easily comply with the terms of this agreement by keeping this work in the same format with its attached full Project Gutenberg™ License when you share it without charge with others.

1.D. The copyright laws of the place where you are located also govern what you can do with this work. Copyright laws in most countries are in a constant state of change. If you are outside the United States, check the laws of your country in addition to the terms of this agreement before downloading, copying, displaying, performing, distributing or creating derivative works based on this work or any other Project Gutenberg™ work. The Foundation makes no representations concerning the copyright status of any work in any country other than the United States.

1.E. Unless you have removed all references to Project Gutenberg:

1.E.1. The following sentence, with active links to, or other immediate access to, the full Project Gutenberg™ License must appear prominently whenever any copy of a Project Gutenberg™ work (any work on which the phrase “Project Gutenberg” appears, or with which the phrase “Project Gutenberg” is associated) is accessed, displayed, performed, viewed, copied or distributed:

This eBook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this eBook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you will have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

1.E.2. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is derived from texts not protected by U.S. copyright law (does not contain a notice indicating that it is posted with permission of the copyright holder), the work can be copied and distributed to anyone in the United States without paying any fees or charges. If you are redistributing or providing access to a work with the phrase “Project Gutenberg” associated with or appearing on the work, you must comply either with the requirements of paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 or obtain permission for the use of the work and the Project Gutenberg™ trademark as set forth in paragraphs 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.3. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is posted with the permission of the copyright holder, your use and distribution must comply with both paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 and any additional terms imposed by the copyright holder. Additional terms will be linked to the Project Gutenberg™ License for all works posted with the permission of the copyright holder found at the beginning of this work.

1.E.4. Do not unlink or detach or remove the full Project Gutenberg™ License terms from this work, or any files containing a part of this work or any other work associated with Project Gutenberg™.

1.E.5. Do not copy, display, perform, distribute or redistribute this electronic work, or any part of this electronic work, without prominently displaying the sentence set forth in paragraph 1.E.1 with active links or immediate access to the full terms of the Project Gutenberg™ License.

1.E.6. You may convert to and distribute this work in any binary, compressed, marked up, nonproprietary or proprietary form, including any word processing or hypertext form. However, if you provide access to or distribute copies of a Project Gutenberg™ work in a format other than “Plain Vanilla ASCII” or other format used in the official version posted on the official Project Gutenberg™ website (www.gutenberg.org), you must, at no additional cost, fee or expense to the user, provide a copy, a means of exporting a copy, or a means of obtaining a copy upon request, of the work in its original “Plain Vanilla ASCII” or other form. Any alternate format must include the full Project Gutenberg™ License as specified in paragraph 1.E.1.

1.E.7. Do not charge a fee for access to, viewing, displaying, performing, copying or distributing any Project Gutenberg™ works unless you comply with paragraph 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.8. You may charge a reasonable fee for copies of or providing access to or distributing Project Gutenberg™ electronic works provided that:

- You pay a royalty fee of 20% of the gross profits you derive from the use of Project Gutenberg™ works calculated using the method you already use to calculate your applicable taxes. The fee is owed to the owner of the Project Gutenberg™ trademark, but he has agreed to donate royalties under this paragraph to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation. Royalty payments must be paid within 60 days following each date on which you prepare (or are legally required to prepare) your periodic tax returns. Royalty payments should be clearly marked as such and sent to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation at the address specified in Section 4, “Information about donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation.”
- You provide a full refund of any money paid by a user who notifies you in writing (or by e-mail) within 30 days of receipt that s/he does not agree to the terms of the full Project Gutenberg™ License. You must require such a user to return or destroy all copies of the works possessed in a physical medium and discontinue all use of and all access to other copies of Project Gutenberg™ works.
- You provide, in accordance with paragraph 1.F.3, a full refund of any money paid for a work or a replacement copy, if a defect in the electronic work is discovered and reported to you within 90 days of receipt of the work.
- You comply with all other terms of this agreement for free distribution of Project Gutenberg™ works.

1.E.9. If you wish to charge a fee or distribute a Project Gutenberg™ electronic work or group of works on different terms than are set forth in this agreement, you must obtain permission in writing from the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the manager of the Project Gutenberg™ trademark. Contact the Foundation as set forth in Section 3 below.

1.F.

1.F.1. Project Gutenberg volunteers and employees expend considerable effort to identify, do copyright research on, transcribe and proofread works not protected by U.S. copyright law in creating the Project Gutenberg™ collection. Despite these efforts, Project Gutenberg™ electronic works, and the medium on which they may be stored, may contain “Defects,” such as, but not limited to, incomplete, inaccurate or corrupt data, transcription errors, a copyright or other intellectual property infringement, a defective or damaged disk or other medium, a computer virus, or computer codes that damage or cannot be read by your equipment.

1.F.2. LIMITED WARRANTY, DISCLAIMER OF DAMAGES - Except for the “Right of Replacement or Refund” described in paragraph 1.F.3, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the owner of the Project Gutenberg™ trademark, and any other party distributing a Project Gutenberg™ electronic work under this agreement, disclaim all liability to you for damages, costs and expenses, including legal fees. YOU AGREE THAT YOU HAVE NO REMEDIES FOR NEGLIGENCE, STRICT LIABILITY, BREACH OF WARRANTY OR BREACH OF CONTRACT EXCEPT THOSE PROVIDED IN PARAGRAPH 1.F.3. YOU AGREE THAT THE FOUNDATION, THE TRADEMARK OWNER, AND ANY DISTRIBUTOR UNDER THIS AGREEMENT WILL NOT BE LIABLE TO YOU FOR ACTUAL, DIRECT, INDIRECT, CONSEQUENTIAL, PUNITIVE OR INCIDENTAL DAMAGES EVEN IF YOU GIVE NOTICE OF THE POSSIBILITY OF SUCH DAMAGE.

1.F.3. LIMITED RIGHT OF REPLACEMENT OR REFUND - If you discover a defect in this electronic work within 90 days of receiving it, you can receive a refund of the money (if any) you paid for it by sending a written explanation to the person you received the work from. If you received the work on a physical medium, you must return the medium with your written explanation. The person or entity that provided you with the defective work may elect to provide a replacement copy in lieu of a refund. If you

received the work electronically, the person or entity providing it to you may choose to give you a second opportunity to receive the work electronically in lieu of a refund. If the second copy is also defective, you may demand a refund in writing without further opportunities to fix the problem.

1.F.4. Except for the limited right of replacement or refund set forth in paragraph 1.F.3, this work is provided to you 'AS-IS', WITH NO OTHER WARRANTIES OF ANY KIND, EXPRESS OR IMPLIED, INCLUDING BUT NOT LIMITED TO WARRANTIES OF MERCHANTABILITY OR FITNESS FOR ANY PURPOSE.

1.F.5. Some states do not allow disclaimers of certain implied warranties or the exclusion or limitation of certain types of damages. If any disclaimer or limitation set forth in this agreement violates the law of the state applicable to this agreement, the agreement shall be interpreted to make the maximum disclaimer or limitation permitted by the applicable state law. The invalidity or unenforceability of any provision of this agreement shall not void the remaining provisions.

1.F.6. INDEMNITY - You agree to indemnify and hold the Foundation, the trademark owner, any agent or employee of the Foundation, anyone providing copies of Project Gutenberg™ electronic works in accordance with this agreement, and any volunteers associated with the production, promotion and distribution of Project Gutenberg™ electronic works, harmless from all liability, costs and expenses, including legal fees, that arise directly or indirectly from any of the following which you do or cause to occur: (a) distribution of this or any Project Gutenberg™ work, (b) alteration, modification, or additions or deletions to any Project Gutenberg™ work, and (c) any Defect you cause.

Section 2. Information about the Mission of Project Gutenberg™

Project Gutenberg™ is synonymous with the free distribution of electronic works in formats readable by the widest variety of computers including obsolete, old, middle-aged and new computers. It exists because of the efforts of hundreds of volunteers and donations from people in all walks of life.

Volunteers and financial support to provide volunteers with the assistance they need are critical to reaching Project Gutenberg™'s goals and ensuring that the Project Gutenberg™ collection will remain freely available for generations to come. In 2001, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation was created to provide a secure and permanent future for Project Gutenberg™ and future generations. To learn more about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation and how your efforts and donations can help, see Sections 3 and 4 and the Foundation information page at www.gutenberg.org.

Section 3. Information about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

The Project Gutenberg Literary Archive Foundation is a non-profit 501(c)(3) educational corporation organized under the laws of the state of Mississippi and granted tax exempt status by the Internal Revenue Service. The Foundation's EIN or federal tax identification number is 64-6221541. Contributions to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation are tax deductible to the full extent permitted by U.S. federal laws and your state's laws.

The Foundation's business office is located at 809 North 1500 West, Salt Lake City, UT 84116, (801) 596-1887. Email contact links and up to date contact information can be found at the Foundation's website and official page at www.gutenberg.org/contact

Section 4. Information about Donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

Project Gutenberg™ depends upon and cannot survive without widespread public support and donations to carry out its mission of increasing the number of public domain and licensed works that can be freely distributed in machine-readable form accessible by the widest array of equipment including outdated equipment. Many small donations (\$1 to \$5,000) are particularly important to maintaining tax exempt status with the IRS.

The Foundation is committed to complying with the laws regulating charities and charitable donations in all 50 states of the United States. Compliance requirements are not uniform and it takes a considerable effort, much paperwork and many fees to meet and keep up with these requirements. We do not solicit donations in locations where we have not received written confirmation of compliance. To SEND DONATIONS or determine the status of compliance for any particular state visit www.gutenberg.org/donate.

While we cannot and do not solicit contributions from states where we have not met the solicitation requirements, we know of no prohibition against accepting unsolicited donations from donors in such states who approach us with offers to donate.

International donations are gratefully accepted, but we cannot make any statements concerning tax treatment of donations received from outside the United States. U.S. laws alone swamp our small staff.

Please check the Project Gutenberg web pages for current donation methods and addresses. Donations are accepted in a number of other ways including checks, online payments and credit card donations. To donate, please visit: www.gutenberg.org/donate

Section 5. General Information About Project Gutenberg™ electronic works

Professor Michael S. Hart was the originator of the Project Gutenberg™ concept of a library of electronic works that could be freely shared with anyone. For forty years, he produced and distributed Project Gutenberg™ eBooks with only a loose network of volunteer support.

Project Gutenberg™ eBooks are often created from several printed editions, all of which are confirmed as not protected by copyright in the U.S. unless a copyright notice is included. Thus, we do not necessarily keep eBooks in compliance with any particular paper edition.

Most people start at our website which has the main PG search facility: www.gutenberg.org.

This website includes information about Project Gutenberg™, including how to make donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, how to help produce our new eBooks, and how to subscribe to our email newsletter to hear about new eBooks.